

SALARHA VADİSİ (RİZE) TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİ

Ömer KUBAT

**Yüksek Lisans Tezi
Orman Mühendisliği Anabilim Dalı**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL
2019**

Artvin

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

SALARHA VADİSİ (RİZE) TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer KUBAT

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL**

Artvin – 2019

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsüne Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Salarha Vadisi (Rize) Tıbbi ve Aromatik Bitkileri ” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL ’ in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 31/05/2019

Ömer KUBAT

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

SALARHA VADİSİ (RİZE) TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİ

ÖMER KUBAT

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 31/05/2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 10/07/2019

Tez Danışmanı:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ramazan ERENLER

ONAY:

Bu Yüksek Lisans Tezi, AÇÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından .../.../2019 tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../2019 tarih ve .....sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

.../.../2019
Doç. Dr. Hilal TURGUT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Salarha Vadisi (Rize) Tıbbi ve Aromatik Bitkileri” isimli bu çalışma; Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırma konusunun başlangıcından sonuçlandırılmasına kadar, her aşamada, çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve analizinde değerli bilgi ve katkılarını esirgemeyen, tez danışmanım Syn. Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL’e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam boyunca bilgi ve donanımları ile yardımlarını esirgemeyen Syn. Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU’na teşekkür ederim.

Çalışmalarım süresince ve tezin yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve büyük bir sabırlılıkla destek veren eşim Syn. Kamile CİVELEK KUBAT’a teşekkür ederim.

Bu çalışmada sunulan bilgilerin uygulamacılara, bilim dünyasına ve ilgililere yararlı olmasını dilerim.

ÖMER KUBAT

Artvin - 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
1.GİRİŞ	1
1.1. Genel Bilgiler	1
1.2. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	4
1.2.1. Coğrafi Konum	4
1.2.2. Jeolojik Yapı.....	5
1.2.3. Toprak Yapısı	6
1.2.4. İklim Özellikleri	6
2. MATERYAL VE YÖNTEMLER	9
2.1. Materyal	9
2.2. Yöntem.....	9
3. BULGULAR	10
3.1. Anket Sonuçlarına Göre Sayısal ve Oransal Değerlendirmeler.....	10
3.2. Alanda Saptanan Tıbbi Bitkilerin Tanıtımı.....	14
3.2.1.Pinaceae.....	14
3.2.2. Apiaceae.....	16
3.2.3. Asteraceae.....	17
3.2.4. Betulaceae.....	19
3.2.5. Boraginaceae.....	20
3.2.6. Cucurbitaceae.....	20
3.2.7. Cornaceae.....	21
3.2.8. Ericaceae.....	21
3.2.9. Equisetaceae.....	24
3.2.10. Fabaceae.....	25
3.2.11. Fagaceae.....	25
3.2.12. Hypericeae.....	26

3.2.13. Juglandaceae.....	27
3.2.14. Lamiaceae.....	27
3.2.15. Lauraceae.....	29
3.2.16. Malvaceae.....	30
3.2.17. Moraceae.....	31
3.2.18. Plantaginaceae.....	32
3.2.19. Rosaceae.....	33
3.2.20. Rutaceae.....	38
3.2.21. Salicaceae.....	38
3.2.22. Solanaceae.....	39
3.2.23. Theaceae.....	39
3.2.24. Urticaceae.....	40
3.2.25. Vitaceae.....	41
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	43
5. ÖNERİLER.....	45
KAYNAKLAR.....	48
EKLER.....	55
ÖZGEÇMİŞ	69

ÖZET

SALARHA VADİSİ (RİZE) TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİ

Bu çalışma, 2018 - 2019 yılları arasında Rize iline bağlı Merkez ilçede bulunan Salarha Vadisi sınırları içerisinde yetişen, yerel halk tarafından bilinen ve kullanılan tıbbi ve aromatik özelliğe sahip bitkiler tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan çalışmada, 25 familya ve bu familyalara ait 49 taksonun bu amaçla kullanıldığı tespit edilmiştir. Yöre insanlarıyla bire bir görüşmeler yapılmış, anketler uygulanmış (76 kişi), kullandıkları tıbbi ve aromatik bitkiler saptanmıştır. Alanda; tıbbi ve aromatik olarak kullanılan toplam 25 familyadan en çok takson içerenler Rosaceae, Ericaceae, Asteraceae'dir. Yapılan anketlerde en yaygın kullanılan ilk 3 bitki ismi sırasıyla *Tilia rubra* (ıhlamur) , *Urtica dioica* (ısırgan) ve *Vaccinium arctostaphylos* (yaban mersini)'dir. Bu bitkileri *Prunus laurocerasus* (karayemiş), *Rhododendron luteum* (orman gülü), *Castanea sativa* (kestane) izlemektedir.

En fazla saptanan hastalıklar soğuk algınlığı, romatizma ve diyabet(şeker hastalığı) oldukları tespit edilmiştir.

Çalışmada, tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanım amaçları, kullanılan kısımları, ihtiva ettikleri etken maddeler ve bilinen yaygın Türkçe adları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rize, Salarha, tıbbi, aromatik, bitki

ABSTRACT

MEDICAL AND AROMATIC PLANTS OF SALARHA VALLEY (RIZE)

This research is conducted to try detecting medical and aromatic plants that have been known and used by local residents of Salarha Valley in the central of Rize in 2018 – 2019. In the study; it is detected that 25 families and taxons belonging to these families have been used. Local people are interviewed, questionnaires are applied (76 people), used medical and aromatic plants are detected.

In the area, Rosaceae, Ericaceae, Asteraceae are the most taxon-included plants that used as medical and aromatic in 25 families. In applied questionnaires; the most widely used herbs are respectively *Tilia rubra*, *Urtica dioica* ve *Vaccinium arctostaphylos*. It continues as *Prunus laurocerasus*, *Rhododendron luteum*, *Castanea sativa*. It is identified that; the most common disease are cold, rheumatism, diabets.

In the study; medical and aromatic plants purpose o use, used parts, effective, substances which it involves and the well-known names are given.

Key Words: Rize, Salarha, medical, aromatic, plant

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1. Rize Meteoroloji İstasyonu Aylık Sıcaklık Değerleri.....8

Tablo 2. Saptanan bitkilerin familyası tür adı, Türkçe adı, kullanılan kısmı ve kullanılan hastalıklar.....12

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.Araştırma Alanının Coğrafi Konumu.....	6
Şekil 2.Türkiye Toprak Haritası.....	7
Şekil 3.Salarha Vadisi Ortalama Sıcaklık ve Yağış	8
Şekil 4.Ankete Katılan Bireylerin Yaş Aralığına Göre Dağılışı	11
Şekil 5.Bitki Taksonlarının Familyalara Göre Dağılışı	11
Şekil 6.Bitki Taksonlarının Kullanılan Kısımlarına Göre Dağılışı	12
Şekil 7.Yakın Bölgelerde Yapılan Çalışmalarda Saptanan Tıbbi Amaçlı Kullanılan Bitkiler.....	44

1.GİRİŞ

1.1.Genel Bilgiler

Ülkemiz bitki genetik çeşitliliği yönünden önemli bir coğrafi merkezde bulunmaktadır. Biyoçeşitlilik ve orijin merkezlerinden olan Akdeniz ve Yakın Doğu Merkezleri Türkiye’de kesişmektedir. Türkiye bitki gen kaynakları açısından dünyanın en zengin ülkelerinden birisidir. Ülkemizde 5 mikro-gen merkezi bulunmakta olup 100’den fazla tür geniş dağılım göstermektedir. Türkiye; topoğrafik, jeomorfolojik ve iklimsel özelliklerindeki çeşitlilik sebebiyle, olağanüstü habitat ve bitkisel tür zenginliğine sahiptir (Eminağaoğlu, 2015).

Ülkemizdeki bu zengin bitki çeşitliliğine, insanların bitki kullanımı açısından bakıldığında, bu zenginliğin kullanım çeşitliliğine de yansıdığı görülür (Polat, 2010). Dünyanın oluşumundan günümüze kadar olan süreçte, insanoğlu kendi çevrelerinde bulunan bitkilerden, ilk önce besin kaynağı ve sağlık problemlerinde yararlanmak üzere çok çeşitli amaçlarla, farklı şekillerde yararlanmıştır. Rastlantı sonucu ya da deneme yanılma yoluyla öğrenilen bu tür bilgiler nesilden nesile yazılı veya sözlü aktarılarak ve geliştirilerek günümüze ulaşmış ve botanik kültürünü oluşturmuştur (Baytop, 1984; Yeşil, 2007).Kumaş boyamada, yiyecekleri saklamada, haşereleri kovmada, hastalıkları tedavi etmede kullanılan bitkiler zamanla bitki biliminin doğmasına yol açtı (Baydar, 2006).

Dünyada ve ülkemizin her köşesinde yapılan araştırmalarda, eski toplulukların bitkisel mirasına ait kalıntı bilgilere ulaşmak mümkündür. İlk çağlardan günümüze kadar gelen sürede bulunan kil tabletler, tapınak ve mezar duvarlarındaki resimlere göre insanlar bitkileri gıda ve tedavi amaçlı kullandıkları anlaşılmaktadır (Polat, 2010).

İlk çağlardan günümüze insanoğlu bir takım hastalıkları tedavi etmekve besin elementi elde etmek için bitkilerden yararlanmıştır. Anadolu insanı bitkileri gıda, yakacak, silah, ilaç veya mesken yapımı için kullanmışlardır. Kuzey Irak sınırlarında

1957 yılında Şanidar Mağarasında bulunan eski dönemlerden kalan mezarda yapılan kazı ve incelemelerde 60.000 yıl öncesine ait olduğu tahmin edilen ebegümece, mor sümbül, gül hatmi, peygamber çiçeği, efedra, civanperçemi ve kanarya otu gibi çeşitli bitkilerin bulunduğu tespit edilmiştir (Baydar, 2006; Kendir ve Güvenç, 2010).

İlk defa Fransız Hekim Henri Leclerc (1870-1955) tarafından kullanılan Fitoterapi (tıbbi bitkilerle tedavi) kelimesi insanlığın gündeminde yerini bulmuştur. Gerek insan, gerekse çevre ve doğa sağlığı, fitoterapinin gerekliliğini güçlendirmiştir. Alternatif tıp olarak değerlendirilen fitoterapi uygulaması, gelişimi ve birikimi ile birçok tıp bilimine öncülük etmeye devam etmiş ve etmektedir. Geleneklere yönelim ve fitoterapinin daha fazla anlam kazanması, tıbbi bitkilerin yeni formlarda sunulması insanları sentetik ilaçlardan uzaklaştırmaya başlamıştır.

Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle ortaya çıkan yöntemler bitkilerin sahip olduğu etken maddelerin kullanılabilirliğini arttırmış olup gelişmiş ülkelerin bitkilere olan talebini yükseltmiştir (Demirtürk, 1990).

Bitkisel ürünler, Avrupa Birliğine üye ülkelerde satılabilmesi için kanunen ruhsatlandırılması gerekmektedir. İsviçre, Fransa, Almanya gibi ülkelerde modern tıp, alternatif tıp ile el ele hizmet vermekte, doktorların %80'i reçetelerine bitkisel ilaçları düzenli şekilde yazmaktadır (Baydar, 2006).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Dünya' da etnobotanik amaçlarla kullanılan bitkilerin sayısı 20.000 civarındadır ve bunların 4000'e yakınının da bitkisel ilaç olarak kullanıldığını belirtmiştir (Başer, 1998). Ülkemizdeki bu sayı 1000 civarındadır. Ülkemiz coğrafyasında bu sayıyı 2000'e çıkarmak mümkündür. Uygun iklim şartlarında ithal edilen bitki türleri yetiştirilirse ilaç sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddenin %80'ine cevap vermek mümkün olacaktır (Baydar, 2006).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, tıbbi bitkilerin kullanımında artış gözlemlendiği tespit edilmiştir. Gıda amacıyla kullanılan bitkiler ikinci sırayı almaktadır. Son yıllarda yapılan yakın bölgelerdeki tıbbi aromatik bitki kullanımıyla ilgili çalışmaların bazıları aşağıda verilmiştir. Bu çalışmaların hiç birisi araştırma alanını içermemektedir.

Rize ilinde yapılan bir çalışmada 1430 bitki türü bulunmuş olup; 110 bitki tasonunun ülkemiz için endemik olduğu belirlenmiştir. (Güner ve ark., 1987; Yıldız ve ark., 2010).

Sezik ve ark. (1991)'nın yaptığı çalışmada, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde (Artvin, Rize, Bayburt, Trabzon, Gümüşhane) 18 bitki taksonunun tıbbi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Arslan (2005) yüksek lisans tezinde, Dereli (Giresun) yöresinde halk ilacı olarak kullanılan bitkiler üzerine araştırmalar yapmıştır. Teşhisi yapılan 104 bitki örneğinden 67'sinin geleneksel halk ilacı olarak kullanıldığını belirlemiş olup bitkilerin 67'si doğal tür, 7'si ise yörede tarımı yapılan bitkiler olduğu saptanmıştır. Bitkilere ait genel bilgiler ve bitkilerin yöresel kullanımlarına ait bilgilere çalışmada yer verilmiştir.

Bayrak Özbucak ve ark. (2006), araştırmalarında ekonomik ve coğrafi sebeplerden dolayı bazı doğal bitkilerin hem tıbbi hem de gıda amacıyla kullanıldığını ortaya koymuşlardır. Karadeniz Bölgesi'nde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu Samsun ve Ordu illerini incelemeye almış olup araştırma sonucunda bu amaçlarla kullanılan 26 familyaya ait 52 doğal bitki taksonu tespit etmişlerdir.

“Some Important Folk Medicines in Artvin” adlı çalışmada Artvin İlinde Halk ilacı olarak kullanılan bitkisel ve hayvansal kaynaklar araştırılmıştır. Kullanılan halk ilaçlarının hazırlanış şekilleri, yöresel adları, geleneksel kullanımları, tedavide kullanılan kısımları ile ilgili bilgiler verilmiştir (Eminağaoğlu ve ark., 2011).

Sağiroğlu ve ark. (2012), Hayrat (Trabzon)-Kalkandere (Rize) ve çevresinin etnobotanik özellikleri araştırılmıştır. Alanın 14 farklı yerleşim yerinde Haziran-Ağustos (2010) aylarında arazi çalışmaları yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda 49 familyaya ait 101 takson belirlenmiştir.

Uycan Saraç (2013) yaptığı lisansüstü tez çalışmasında, Rize ilinin 5 ilçesinde kullanılan bitkilerin kullanım alanları, yerel isimleri ve etnobotanik özellikleri tespit edilmiştir. Araştırma alanında tespit edilen 56 familyaya ait 113 taksonun, 78'i

tedavi, 43'ü gıda, 19'u hayvanlarda tedavi ve yem, 8'i baharat ve çay, 26'sının ise farklı amaçlarla kullanıldığı belirtilmiştir.

Araştırma sahasındaki farklı topografya, iklim ve toprak özellikleri yörede yetişen tür sayısının oldukça yüksek olmasına katkıda bulunmuştur. Sahada pek çok tıbbi ve aromatik bitki yetişmektedir. Bu bitkilerden bir kısmı yöre halkı tarafından değişik amaçlarla kullanılmaktadır.

Bu çalışma, araştırma sahasında doğal veya egzotik olarak yetişen, yöre halkının geçmişten günümüze farklı amaçlarla faydalandıkları bitkilerin yerel isimlerini, genel özelliklerini ve kullanım alanlarını tespit ederek, bu yöredeki halkın unutulmaya yüz tutmuş kültür zenginliğinin yanı sıra, ekonomik öneme sahip bitkilerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

1.2. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

1.2.1. Coğrafi Konum

Araştırma alanı olarak seçilen Rize ili, Avrupa-Sibirya fitocoğrafik bölgenin Kolşik kesimi üzerinde yer almaktadır. Araştırma sahası Davis'in Türkiye florasında kullanılan Grit sistemine göre A8 karesi içine girmektedir. Salarha Vadisi; Rize'ye 15 km uzaklıkta merkez ilçenin güney doğusunda yer almaktadır. Vadi, 41° 01' 84''- 40° 84' 47'' kuzey enlemleri ile 40° 57' 22'' - 40° 65' 86'' doğu boylamları arasında bulunmaktadır(Şekil 1).

Salarha havzası, Rize'nin güneydoğusunda Taşlıdere'nin denizle birleştiği noktadan güneye doğru akarsu havzası boyunca uzanmaktadır. Batıdan İkizdere, Doğudan Güneysu, Güneyden Erzurum ve Kuzeyden Rize-Merkez ile çevrilidir. Havzada 2000 metrenin altında kalan birçok tepe mevcuttur. Havza engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Havza dört mevsim yağışlı ve ılıman bir iklime sahiptir. Salarha havzasındaki yerleşim alanları genel olarak 2 belde ve birçok köyden oluşmaktadır. Merkez ilçeye bağlı Muradiye, Salarha beldeleri ve Ambarlık, Küçükçayır köyü büyük yerleşim yerleridir.

Ayrıca araştırma alanı Avrupa – Sibiryaya fitocoğrafik bölgesi Kolşik kesiminde kalması nedeniyle bitki endemizmi açısından önemli bir yere sahiptir. (Polat ve Sunkar, 2017).

Şekil 1. Alanının Coğrafi Konumu

1.2.2. Jeolojik Yapı

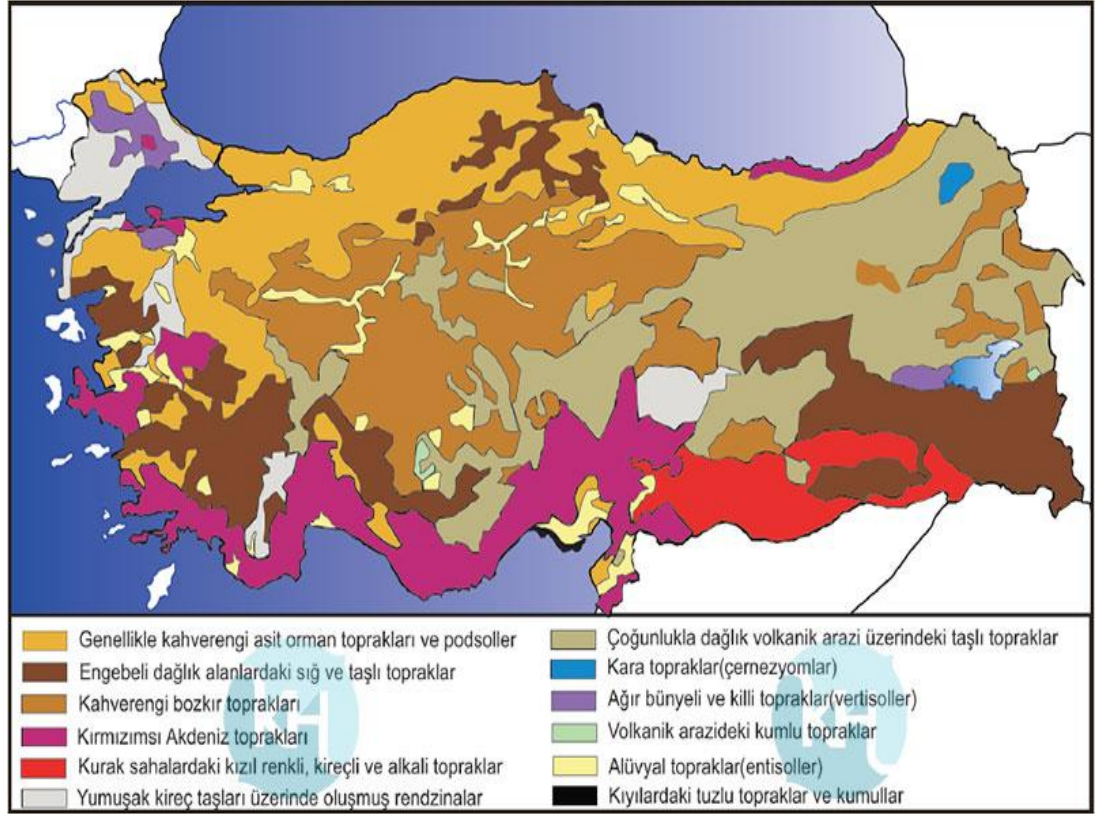
Rize ilinin jeolojik yapısı genel bir ifade, dar bir kıyı şeridi ile Kuzey Anadolu Dağları'ndan kaynağını alan ve Karadeniz'e döküldükleri yerlerde oluşan alüvyal düzlükler ve bunların hemen gerisinde dar ve derin vadilerle parçalanmış dağlık bir alan ve yüksek alanlarda buzul topoğrafyasından oluşturmaktadır. Bu engebeli yapı

içerisinde yerleşmeler gelişmeye imkân veren alüvyal düzlükler üzerinde ve vadi yamaçlarında kurulmuştur (Polat ve Sunkar, 2017).

1.2.3. Toprak Yapısı

Alanda büyük toprak gruplarından esas olarak kırmızımsı akdeniz toprakları ve kireçsiz kahverengi orman toprakları hakimdir(Şekil 2). Güneybatı kesiminde dar bir alanda akarsu yatağında Alüvyal Topraklardabulunmaktadır(Doğan, 2007).

Şekil 2: Türkiye toprak haritası

1.2.4. İklim Özellikleri

Salarha vadisinin bulunduğu Rize iline ait Rize Meteoroloji İstasyonu uzun yıllar verilerine göre yörede yıllık ortalama sıcaklık 14,3 °C dir. Ortalama sıcaklıklar kışın 6,5 °C ve 8,5 °C arasında değişir. Yazın ise ortalama sıcaklık 22,9 °C ye kadar

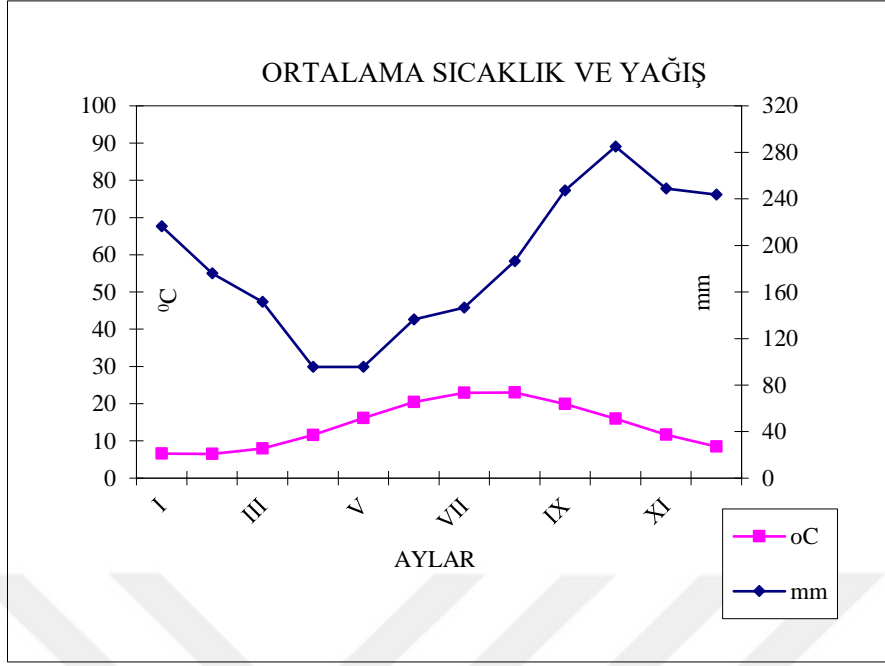
yükselir. Ortalama sıcaklıklarda en düşük değere Şubat ayında, en yüksek değere de Temmuz ayında ulaşılmaktadır. Rize Meteoroloji İstasyonunda kaydedilen en yüksek ortalama sıcaklık 22,9 °C ile Temmuz ayına, en yüksek sıcaklık 38,2 °C ile Mayıs ayına aittir(Tablo 1).

Tablo 1: Rize Meteoroloji İstasyonu-Aylık Sıcaklık Değerleri (1960-2014)

Aylar	Ort. Sıcaklık (oC)	En Düşük Sıcaklık (oC)	Ort. Düşük Sıcaklık (oC)	En Yüksek Sıcaklık (oC)	Ort. Yüksek Sıcaklık (oC)	Ort. Yağış miktarı (mm)
Ocak	6.6	-5.4	3.6	24	10.7	234.1
Şubat	6.5	-6.4	3.5	28.1	10.7	185.8
Mart	8	-7.0	4.9	32.6	12	161.3
Nisan	11.6	-2.8	8.4	35.8	15.4	95.9
Mayıs	16.1	4.2	12.6	38.2	19.4	96.3
Haziran	20.4	7.8	16.6	35.2	23.8	133.1
Temmuz	22.9	12	19.6	35.4	26.1	152.1
Ağustos	23	13.6	19.9	34	26.6	194.6
Eylül	19.9	9.2	16.8	33.4	24.1	253.1
Ekim	16	2.5	12.9	33.4	20.4	294.0
Kasım	11.7	0.4	8.6	29.2	16.4	256.9
Aralık	8.5	-4	5.4	26.7	12.9	238.9
YILLIK	14.3	-7.0	11.1	38.2	18.2	2296.1

Kaynak: URL- 1

Rize Meteoroloji İstasyonu uzun yıllar verilerine göre yörede yıllık ortalama yağış toplamı 2.296,1 mm'dir. Aylık en fazla yağış miktarı 247,2 mm ile Ekim ayı, en az yağış miktarı ise 95,6 mm ile Nisan ve Mayıs aylarında görülmektedir. En yüksek yağış ile en düşük yağış değeri arasında 4 katına yakın fark bulunmaktadır. Yörede yağışın % 35'i sonbahar mevsiminde düşmektedir. Kış mevsiminde bu oran % 29'dur. Yaz mevsimi % 21'lik bir oranla üçüncü yağışlı mevsimdir. İlkbaharda ise bu oran % 15'e düşmektedir (Şekil 3)(URL-1).

Şekil 3: Salarha Vadisi ortalama sıcaklık ve yağış grafiği (Rize Meteoroloji İstasyonu Rasat Kayıtları)

2. MATERYAL VE YÖNTEMLER

2.1. Materyal

2018-2019 yılları arasında periyodik zamanlarda Salarha Vadisi içerisinde bulunan köylere ve yaylalara gidilerek yapılan bu araştırmanın materyalini hazırlanan tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili halk anketleri, fotoğraflar ve herbaryum tekniklerine uygun olarak toplanıp ve kurutulmuş bazı bitkilerin örnekleri oluşturmaktadır (Ek-1,2,3,4,5,6).

2.2. YÖNTEM

Araştırma Rize iline bağlı, Merkez ilçesinde bulunan Salarha Vadisi içerisinde yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, Eylül 2017 ile Mart 2019 tarihleri arasında; bölgede bulunan yerel halk ile anket çalışması ve gerekli teknik çalışma yapılarak yöre halkı tarafından kullanılan tıbbi ve aromatik bitkiler belirlenmiştir. Saha çalışmasında bitkilerin fotoğrafları çekilmiştir (Ek-3,6).

Bazı bitkilerin bilimsel adlarını bulabilmek için “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” (Davis, 1965-1988) adlı eserdeki bilgilere dayalı olarak teşhis edilmiş, , genel isimleri ise; “Türkiye Bitkileri Listesi Damarlı Bitkiler” (Güner ve ark., 2012) ve “Türkçe Bitki Adları Sözlüğü” (Baytop, 1994) adlı eserlerdeki bilgilere dayalı olarak yazılmıştır.

Tıbbi ve ekonomik bitkiler tanıtılırken bilimsel adları, Türkçe adları, varsa yöresel adı, kullanılan bitki kısımları, tıbbi ve ekonomik kullanım yerleri, içerdiği kimyasal element ve maddeler ve kullanım amacı özellikleri verilmiştir. Listedeki ailya, cins ve takson sırası alfabetik sıraya göre verilmiştir.

3. BULGULAR

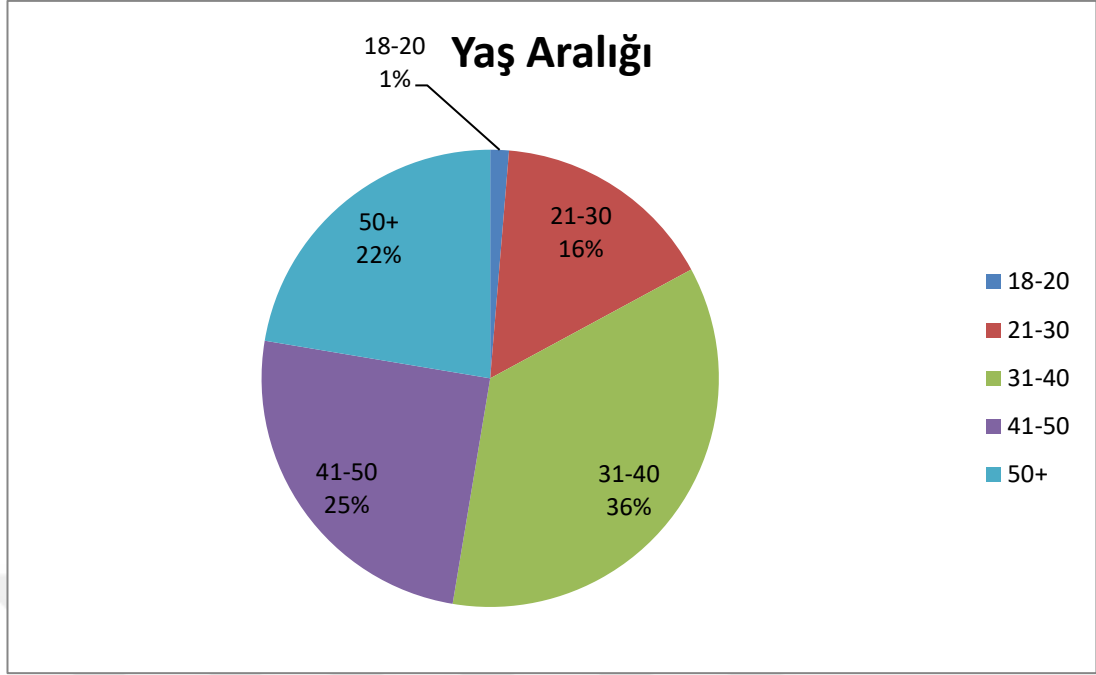
3.1. Anket Sonuçlarına Göre Sayısal ve Oransal Değerlendirmeler

Oldukça zengin bitki çeşitliliğine sahip olan Salarha Vadisi Florası, içinde yer alan yerel halkın bildiği ve kullandığı tıbbi ve aromatik bitkileri kapsamaktadır. Bölgede bulunan 76 kişi ile yapılan anket sonuçlarına göre söylenen 25 familya ve 49 takson tespit edilmiştir.. 49 taksonun 46'sı Türkiye'de doğal olarak yetişir iken, 3 'ünün ekzotik olduğu belirlenmiştir (Şekil 5).

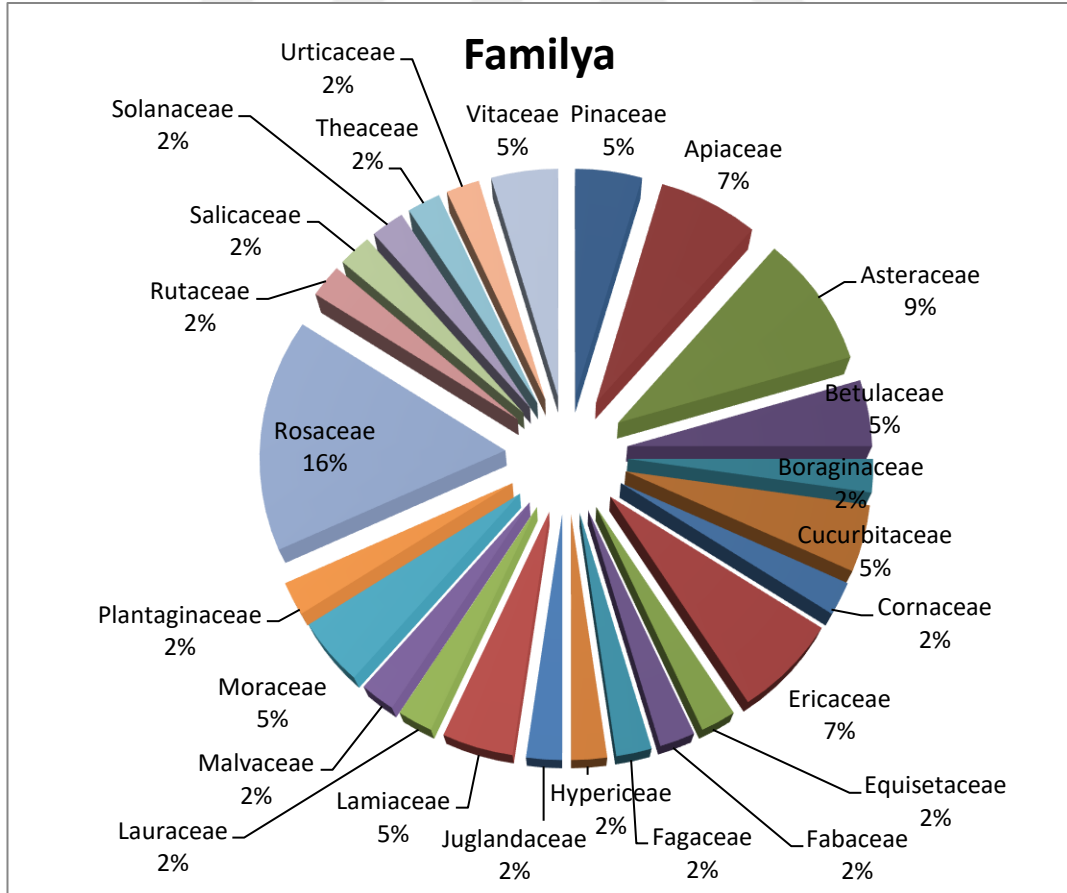
Ankete katılan 76 kişinin 47' si erkek, 29' u bayan katımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcıların 1'i 19 yaşında, 12' si 20- 30 yaş arasında, 27' si 30-40 yaş arasında, 19' u 40-50 yaş arasında, 17 kişide 50 yaş ve üzerinde katılımcılardır (Şekil 4).

Tıbbi bitkilere ve bitkisel ilaç kullanımına olan ilginin giderek artması yörede de etkisini göstermiş ve halk arasında bitkilerin kullanımına yönelik merak ve talep giderek artma eğilimine girmiştir. Ancak tıbbi ve aromatik bitkilerin yöre halkı tarafından yeterince tanınmadığı gözlenmiştir.

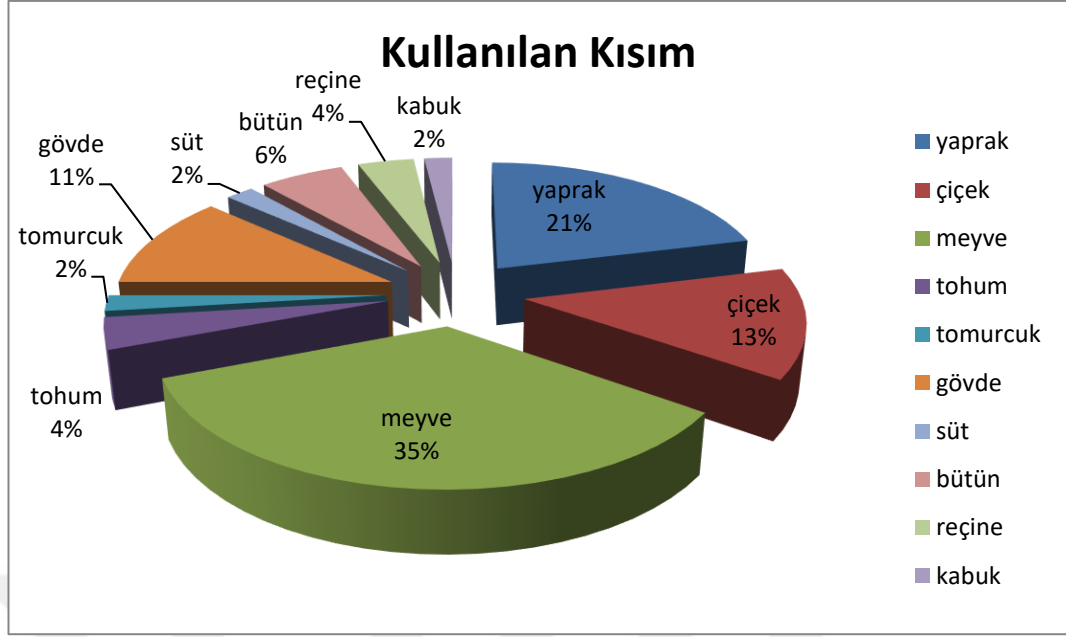
Araştırma sahasında doğal olarak bulunan, tıbbi ve aromatik özelliği olan bitki taksonlarına ilişkin, Türkçe adları, botanik özellikleri, kullanılan organları, tıbbi ve aromatik kullanım yerleri, içerdiği kimyasal maddeler ve kullanım amaçları gibi özellikler aşağıda verilmiştir(Tablo 2).

Şekil 4 : Ankete katılan bireylerin yaş aralığına göre dağılışı

Şekil 5 : Bitki taksonlarının familyalara göre dağılışı

Şekil 6: Bitki taksonlarının kullanılan kısımlarına göre dağılışı

Tablo 2. Saptanan bitkilerin familyası tür adı, Türkçe adı, kullanılan kısmı ve kullanılan hastalıklar

GYMNOSPERMAE

	FAMİLYA	TÜR ADI	TÜRKÇE ADI	KULLANILAN HASTALIK	KULLANILAN KISMI
1	Pinaceae	<i>Picea orientalis</i> (L.) Peterm	Doğu Ladini	Deri hastalıkları	Reçine
2	Pinaceae	<i>Pinus sylvestris</i> L.	Sarı Çam	Deri hastalıkları	Reçine

ANGIOSPERMAE

	FAMİLYA	TÜR ADI	TÜRKÇE ADI	KULLANILAN HASTALIK	KULLANILAN KISMI
3	Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	Dereotu	Mide hastalıkları	Gövde-yaprak
4	Apiaceae	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss	Maydanoz	İç hast. (iltihap sökücü)	Bütün
5	Apiaceae	<i>Pimpinella anisum</i> L.	Anason	Karın ağrısı	Bütün
6	Asteraceae	<i>Matricaria chamomilla</i> L.	Papatya	Sinir hastalıkları Soğuk algınlığı	Çiçek
7	Asteraceae	<i>Pulicaria dysenterica</i> (L.) Gaertn.	Yara otu	Bağırsak hastalıkları	Meyve
8	Asteraceae	<i>Taraxacum bessarabicum</i> (Hornem) Hand. – Mazz.	Kara hindiba (puf çiçeği)	Şeker hastalığı	Tomurcuk
9	Asteraceae	<i>Stevia rebaudiana</i> Bertoni	Stevia	Şeker hastalığı	Yaprağı

	FAMİLYA	TÜR ADI	TÜRKÇE ADI	KULLANILAN HASTALIK	KULLANILAN KISMI
10	Betulaceae	<i>Alnus glutinosa</i> subsp. <i>Barbata</i> (CA. Mey) Yalt.	Kızılağaç	Ishal	Kabuk
11	Betulaceae	<i>Corylus avellana</i> L.	Fındık	Kolestrol	Meyve
12	Boraginaceae	<i>Anchusa azurea</i> Mill.	Sığır dili	Romatizma	Kendisi
13	Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Sakız kabağı	Bağırsak hastalıkları	Tohum
14	Cucurbitaceae	<i>Momordica charantia</i> L.	Kudret narı	Mide hastalıkları	Meyve
15	Cornaceae	<i>Cornus mas</i> L.	Kızılcık	Kansızlık Soğuk algınlığı Bronşit	Meyve
16	Ericaceae	<i>Rhododendron ponticum</i> L.	Mor çiçekli orman gülü	Hipertansiyon	Çiçek
17	Ericaceae	<i>Rhododendron luteum</i> Swett.	Sarı çiçekli orman gülü	Astım	Çiçek
18	Ericaceae	<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.	Likapa (ayı üzümü)	Kanser Bağışıklık	Meyve
19	Ericaceae	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Mavi Meyveli Ayı Üzüümü	Kanser Şeker Bağışıklık Soğuk algınlığı	Meyve-yaprak
20	Equisetaceae	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.	At kuyruğu	Böbrek hastalıkları Egzama	Gövde-yaprak
21	Fabaceae	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Yalancı akasya	Mide hastalıkları	Çiçek
22	Fagaceae	<i>Castanea sativa</i> Mill.	Anadolu keşanesi	Bronşit(astım) Soğuk algınlığı	Çiçek
23	Hypericeae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Sarı kantaron	İdrar yolları hastalıkları	Çiçek
24	Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Beyin gelişimi	Meyve
25	Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i> L.	Nane	Mide hastalıkları	Yaprak
26	Lamiaceae	<i>Thymus nummularis</i> M. Bieb	Kekik	Mide hastalıkları	Yaprak
27	Lamiaceae	<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>Grosheimii</i> (Ronniger) Jalas	Dağ çayı	Böbrek hastalıkları	Gövde-çiçek
28	Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.	Akdeniz defnesi	Mide hastalıkları	Yaprak
29	Malvaceae	<i>Tilia rubra</i> DC.	Ihlamur	Soğuk algınlığı	Çiçek-yaprak
30	Moraceae	<i>Ficus carica</i> L.	İncir	Deri hastalıkları	Süt
31	Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	Beyaz dut	Kansızlık	Meyve
32	Moraceae	<i>Morus nigra</i> L.	Kara dut	Kansızlık	Meyve
33	Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> L.	Sinir otu	Egzama Kalp hast. Enfeksiyon hast.	Gövde-yaprak
34	Rosaceae	<i>Prunus avium</i> L.	Kiraz	İdrar yolları	Meyve sapı
35	Rosaceae	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Ayva	Soğuk algınlığı	Meyve
36	Rosaceae	<i>Fragaria vesca</i> L.	Orman çileği	Kansızlık	Meyve

	FAMİLYA	TÜR ADI	TÜRKÇE ADI	KULLANILAN HASTALIK	KULLANILAN KISMI
37	Rosaceae	<i>Prunus laurocerasus</i> L.	Karayemiş	Şeker Deri hastalıkları	Meyve Yaprak
38	Rosaceae	<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula	Ishal	Meyve
39	Rosaceae	<i>Rubus sanctus</i> Schreb	Böğürtlen	Kanser Kansızlık Şeker hastalığı	Meyve
40	Rosaceae	<i>Prunus divaricata</i> A. Sav.	Kopek eriği	Şeker hastalığı	Meyve
41	Rosaceae	<i>Pyrus communis</i> L.	Armut	Göz hastalıkları	Meyve
42	Rutaceae	<i>Citrus limon</i> Osbeck	Limon	Tansiyon	Meyve
43	Rutaceae	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	Mandalina	Soğuk algınlığı	Meyve
44	Salicaceae	<i>Salix alba</i> L.	Ak söğüt	Deri hastalıkları	Yaprak
45	Solanaceae	<i>Physalis peruviana</i> L.	Altın çilek	Bağırsak hastalıkları	Meyve
46	Theaceae	<i>Camellia sinensis</i> (L.) Kuntze	Çay	Soğuk algınlığı Kanser	Yaprak
47	Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan otu	Romatizma Prostat Hepatit Egzama Kanser	Yaprak- tohum- Gövde
48	Vitaceae	<i>Vitis labrusca</i> L.	Karüzüm	Kansızlık Bağırsıklık güçlendirici	Meyve
49	Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i> L.	Asma	Deri hastalıkları	Gövde(su yu)

3.2. Alanda Saptanan Tıbbi Bitkilerin Tanıtımı

Alanda doğal yayılışa sahip 49 takson'un tıbbi yöresel adı, kullanılan kısmı ve kullanılma şekli Tablo 2 'de verilmiştir.

3.2.1. Pinaceae

Picea orientalis (L.) Peterm.

Türkçe adı: Doğu ladini

Botanik özelliği: 1.5-2.0 m. çap yapabilen, 35(-40)-50 m. boylarında, herdem yeşil, dolgun ve düzgün gövdeli, sık dallı bir ağaçtır. Kabuk taze gövdelerde ince ve düzgün, açık renkli, yaşlandıkça derin çatlaklı ve koyu renklidir. Genç sürgünler tüylü, iğne yapraklar 6-11 mm, enine kesiti 4 köşeli, koyu cilalı yeşil, küt uçludur. Dişi çiçekler kozalak halinde ve menekşe renginde, erkek çiçeklerde yine kozalak

kalinde pembe renktedir. Kozalak 6-9 cm., aşağıya sarkar ve pullarının kenarları tamdır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeleri: Yaprak, tomurcuk ve odununda reçine, tanen, esans ve esansının içeriğinde phlobaphene, pinene, bornyl asetat bulunur (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve Kullanımı: Balsamik, antiseptik, antibiyotik ve iltihaplanmaya karşı, balgam söktürücü, ağrı kesici, infüzyon destile suyu, toz ve merhem olarak kullanılmaktadır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Sakız, reçine

Yöresel kullanımı: Sakızının çiğnenerek mide ülserine iyi geldiği (57), reçinesinin yara üzerine sürülerek iyileştirme özelliği olduğunu (23,43,49 ,68) belirttiler.

Pinus sylvestris L.

Türkçe adı: Sarıçam

Botanik özelliği: 20-40 m arasında boy yapan ibrelili bir ağaç türüdür. Genç gövdelerde ve yaşlı ağaçların uç kısmındaki kabukları tilki sarısı rengindedir. 3-8 cm boyundaki iğne yaprakları çift olup mavi-yeşildir. Kozalaklar saplı olup aşağı sarkar (Acartürk, 2001).

Etken Maddeleri: Pinen, pinipikrin, sylvestren, cadinen, tanen, C vitamini, phelandren, terpineol, bornil asetat içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve Kullanımı: Çam kabuklarının yaraları iyileştirici etkisi bulunmaktadır. Çam kabuğu sirke ile kaynatılır ve sonrasında oluşan su ile gargara yapılırsa diş ağrılarını keser. Çam yaprağının kan temizleyici, balgam ve idrar söktürücü etkileri bulunmaktadır. Çam yaprağı sinir otuyla beraber kaynatılıp içilirse astım ve bronşitte fayda sağlar. Çamın taze filizleri kaynatılıp bal ile tatlandırılarak sıcak şekilde içildiğinde ses kısıklığını giderir. Saç bakımı için; terebentin (çam esansı) zeytinyağı ile beraber karıştırılarak saç diplerine sürülür ve sabah saçlar yıkanır. Çam yaprakları kaynatılıp balla tatlandırılıp ılık olarak aç karına içilirse zayıflatıcı etki yapar. Çam yaprakları gastritte (mide iltihabı) faydalıdır. Reçine ve balmumu erimiş haldeki tereyağı ile karıştırılarak hazırlanan merhem ellerdeki yara ve çatlaklarda kullanılır(Özer, 2001).

Kullanılan kısım: Sakız, reçine

Yöresel kullanımı: Sakızının çiğnenerek mide ülserine iyi geldiği (57), reçinesinin yara üzerine sürülerek iyileştirme özelliği olduğunu (23, 43, 49, 68) belirttiler.

3.2.2. Apiaceae

Anethum graveolens L.

Türkçe adı: Dere otu

Botaniksel özellikleri: Tek yıllık, gövdesi 120 sm. yükselebilen otsu bir bitkidir. Kazık köklü az dallı, ince iğ şeklinde ve byazımsıdır, toprağa derinliğe nüfuz eder. Çiçekler minik çok kokulu, 30-50 adet ufak sarı, çanaksız, yapraklar içe kıvrık çoğu şeysiye gibi çiçek demetinde topludur. Çanak yapraklar dumura (körelme) uğramıştır. Meyvesi 3-4 uzunluk ve 2-3 mm genişlikte, oval yassı, kahverengidir (Baydar, 2006).

Etken Maddeler: bitkinin bütün kısımları eterik yağ içerir. Anetol, fellandran, d-karvon, dilapiol, vitamin C, provitamin A kversetin, izoramnetin, dipenten içerir (Baydar, 2006).

Etki ve Kullanımı: Sinir yatıştırıcı, gaz çıkartıcı ve bakteriyostatik etkilidir. Balgam söktürücü, idrar yolu taş düşürme, ağız kokusunu gidermek, yüz siğillerinin giderilmesinde kullanılmaktadır (Baydar, 2006).

Kullanılan kısım: Gövde, yaprak, bütün

Yöresel kullanımı: Yemek ve salatalara katılarak mide hastalıklarına iyi geldiğini (49,52,62,72) belittiler.

Pimpinella anisum L.

Türkçe adı: Anason

Botaniksel özellikleri: Anason, tek yıllık bir bitki olup, tohumları uzun yıllardan beri, ilaç gıda ve içki sanayinde kullanılmaktadır. Meyveli dal sayısı 3- 5 arasında değişim gösterir. Şemsiyecik sayıcı 15- 22 arasında değişir (Arslan ve ark., 1999).

Etken Maddeler: Anason tohumlarında %18 protein, %10-20 sabit yağ, %1.5-5.0 uçucu yağ bulunmaktadır. Uçucu yağın en önemli maddesi trans-anetol (%80-90)'dur. Bunun yanında anisalkol, anisaldehyt, monoterpenler ve estragol bulunmaktadır (Arslan ve ark., 1999).

Etki ve Kullanımı : Anason koku verici, karminatif, iştah açıcı ve midevi etkilere sahiptir (Arslan ve ark., 1999).

Kullanılan kısım: Bütün

Yöresel kullanımı: Çayı yapılarak içildiğinde karın ağrısına iyi geldiğini (75) belitti.

Petroselinum crispum (Mill.) Fuss

Türkçe adı: Maydanoz

Botaniksel özellikleri: İki yıllık bitkilerdir. Gövde dik, çizgili, silindirik, 50-80 cm boylarındadır. Dış yapraklar üçgenimsi-ovate, 3-10 x 2-7 cm boyutlarında, tüysüz; segmentler obovate ile lanseolat-şeritsi arasında, genellikle düzensiz krenat loblarla derin lobludur. Çiçek durumu panikulalı-korimbos, şemsiyeler uzun saplı, ışınlar 7-20 tane, hemen hemen eşittir(Davis, 1965-1985).

Etken Maddeler: Uçucu yağ (% 2–3), sabit yağ ve flavon glikozitlerini içerir (Zor, 2013).

Etki ve Kullanımı: Böbrek ve idrar yolları hastalıklarında, Prostat hastalığında kullanılır (Zor, 2013).

Kullanılan kısım: Bütün

Yöresel kullanımı: Çayı yapılarak içildiğinde iltihap söktürücü (16), yemeklere katılarak antibiyotik görevi gördüğünü (8) belirttiler.

3.2.3. Asteraceae

Pulicaria dysenterica (L.) Gaertn.

Türkçe adı: Yara otu

Botaniksel özellikleri: Rizomlu, çok yıllık bitkiler olup, gövdeleri 30-75 cm. boyunda ve genellikle üst kısımda dallanmıştır. Yapraklar oval-mızrak şeklindedir. Temmuz- eylül ayları arasında çiçeklenir. Genellikle 0-1600 metre yüksekliklerinde akarsu kıyılarında görülür (Yaltrık ve Efe, 1989).

Etken Maddeler: Tanen, demir, aucubin, kireç, saponin ,şeker, klorofil, , labenzim, fosforik asid , kükürt, sümüksü madde, A ve C vitaminleri (Baydar, 2006).

Etki ve Kullanımı: Nefes yollu hastalıklarına fayda sağlar. Göğüs ağrısına karşı kullanılır . Öksürük, bronşit ve nefes darlığında kullanılır. Ciğerden gelen kanı keser. Yaprakları yarım litre su ile kaynatılarak 10-15 dakika demlendirilir ve süzülerek içilir. Haşere ve benzeri böceklerin sokmasına karşı etkilidir. Ayak parmakları aralarında oluşan kızarıklık pişik ve kaşıntıya iyi gelir. Parmak arasındaki iltihaplanmalara karşı kullanılır (Baydar, 2006).

Kullanılan kısım: Bütün

Yöresel kullanımı: Yaralara sürülerek iyileştirme özelliği olduğunu belitti (9).

Matricaria chamomilla L.

Türkçe adı: Papatya

Botaniksel Özellikleri: Çiçek durumu 5-10 mm çapındadır, çiçekler beyaz renkli 12-20 adettir. Tüp şeklindeki çiçekler kapitulumun ortasında sarı renklidir. Çiçek tablası koni biçiminde, üzeri çıplak ve içi boştur (diğer papatyalardan farkı). Kokusu kuvvetli, tadı acıdır. Türkiye'de çayırlarda, yol kenarları ve boş tarlalarda yetişir, (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: Fenolik bileşikler (flavonlar, kumarin), rezin ve acı madde taşımaktadır. Uçucu yağ içinde seskiterpenik (bisabolol, bisabololoksit, bisabolonoksit gibi), terpenik, chamazulen, uçucu yağ (% 0.2-1) ve bileşikler bulunmaktadır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve kullanımı: Gaz ve safra söktürücü, iştah açıcı, yatıştırıcı, idrar çoğaltıcı etkileri bulunmaktadır. Gargara halinde kullanıldığında boğaz iltihaplarına, basur gibi iltihaplı yaralara karşı pansuman halinde, ağrı kesici ve yara iyi edici olarak haricen kullanılmaktadır. Toz, 1-2 gr, günde bir kaç defa. Sabahları aç şekilde bir bardak içilir. Haricen yaralar veya basur memeleri bu sıvı ile yıkanır ve pansuman yapılır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Çayı yapılarak içildiğinde sakinleştirici (22), soğuk algınlığına (54) iyi geldiğini belirttiler.

Taraxacum bessarabicum (Hornem.) Hand. – Mazz.

Türkçe adı: Karahindiba (Püf otu)

Kullanılan kısım: Tomurcuk

Yöresel kullanımı: Çayı yapılarak içildiğinde şeker hastalığına iyi geldiğini belirtti (5).

Stevia rebaudiana (Bertoni) Bertoni

Türkçe adı: Şeker otu

Kullanılan kısım: Yaprığı

Yöresel kullanımı: Çaya katılarak içildiğinde çayı şekerli tadı vererek şeker hastalığını azaltıcı etkisi olduğunu, ayrıca çiğ olarak da yenilerek şeker ayarlayıcı olarak kullanıldığını belirtti (69).

3.2.4. Betulaceae

Alnus glutinosa subsp. barbata (C.A.Mey.) Yalt.

Türkçe adı: Sakallı Kızılağaç.

Botanik özellikleri: 20-30 m. boy yapan gövdesi çatlaklı, kabuklu koyu renkli bir ağaçtır. Genç tomurcuklar ve sürgünler yapışkandır. Yapraklar dairemsi ,yumurtamsı veya eliptiktir, kenarları çift sıralı kaba dişli , , tam yada hafifçe dişli, dip kısmı geniş kama şeklinde, ucu yuvarlak, 8-11 çift yan damarlı, alt yüzün de damarların birleşim yerlerinde tüy demetleri vardır. Meyve kurulu 1-1.8 x 0.6-1.1 cm., saplı, nus meyve koyu renklidir ve 2-3 mm., dar kanatlıdır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etkin Maddeler: Genç dal, yaprak ve kabuklarından yararlanılır. Tuzlar, tanik asit, kabukta tanen, alnulin, yağ maddesi, , emodin, gluten, renk maddeleri içermektedir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve Kullanımı: Yaprakların süt çoğaltıcı, idrar artırıcı, barsak solucanı düşürücü, astringent, kabuklarının ise ateş düşürücü özelliği bulunmaktadır. Toz, infusion, dekoksasyon, alkoldeki eriyiği ve tıbbi şurup olarak kullanılmaktadırlar (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan kısım: Kabuk

Yöresel kullanımı: Kabuğundan yapılan çayı ishal kurutucu olarak kullandığını belirtti (26).

Corylus avellana L.

Türkçe adı: Adi fındık

Botaniksel özellikleri: 4-6 metre boy yapan, düzgün kabuklu, geniş ve dağınık tepeli, kahverengi-gri ve bir çalıdır. Sürgünler sarımsı gri, tüylüdür. Yapraklar belirgin sivri damla uçlu ,yumurta şeklinde, 5-12 x 3-10 cm., 6-9 çift yan damarlı, çift sıralı kaba dişli, bazen hafifçe loblu, dip kısmı yürek şeklinde, üst yüzü koyu yeşil ve hafif tüylü , yaprak sapı glandli tüylü,alt yüzü sık tüylü ve soluk yeşildir .

Erkek çiçek sarkık, sarı renkli, 9 cm.dir. Kupula düzensiz dişli, bir veya iki yandan derince yırtılmıştır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: Sabit yağ, protein, şekerler, fosfor, kalsiyum, tanen, reçine, vitaminler ve flavonoid içermektedir (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanımı: Astringent, kuvvet verici, , ateş düşürücü, diş ağrılarına karşı, cinsel gücü artırıcı, terletici, ishale karşı ve kolestrol düşürücüdür (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesinin kolestrolu düşürdüğünü belirtti (64).

3.2.5. Boraginaceae

Anchusa azurea Mill.

Türkçe adı: Sığır dili

Botanik özellikleri: Tek yıllık otsu bir bitkidir. Çiçekler mor renktedir.yapraklar mızrak şeklindedir.bal verici bitkidir. Ülkemizde hemen her yerde görülür (Baydar, 2006).

Bileşimi: sinoglosin alkaloidi içerir. Ayrıca tanenler, kolin ve glikoalkaloid içeriği % 9.8 kadar sepi maddeler içerir (Baydar, 2006).

Kullanımı: Yatıştırıcı, balgam söktürücü, kan hastalıklarını giderici, hararet verici, idrar ve safra söktürücü öksürük ve mide bozukluklarına karşı kullanılmaktadır. Zehirli bitkidir. Dikkatli olunmalıdır (Baydar, 2006).

Kullanılan kısım: Kendisi

Yöresel kullanımı: Çayı yapılarak tüketildiğinde romatizmaya iyi geldiğini belirtti (16).

3.2.6. Cucurbitaceae

Cucurbita pepo L.

Türkçe adı: Sakız kabağı

Kullanılan kısım: Tohum

Yöresel kullanımı: Yenilen tohumunun bağırsak kurt döktürücü etkisi olduğunu belirtti (60).

Momordica charantia L.

Türkçe adı: Kudret narı

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesinin mide hastalıklarına iyileştirici etkisi olduğunu belirtti (69).

3.2.7. Cornaceae

Cornus mas L.

Türkçe adı: Kızılcık

Botanik özellikleri: Sert odunu dolayısıyla “Cornus” adını almıştır. 3 (5) - 8 m. kadar boylarda, kışın yaprağını döken bir çalı veya küçük bir ağaçtır. Yeşilimsi kabuğu, karşılıklı dizili yaprakları 4-10 cm., sivri uçlu, cilalı yeşil ve hafifçe tüylüdür. Çiçekler yapraklardan önce açar, terminal, umbel şeklinde 15-25 çiçekli, çiçekler sapsız, çanak 4 dişli, korolla soluk sarı renkte ve 4'lüdür. Meyve olgun halde kırmızı, 1-1.5 cm, yumurta şeklinde, etli, ekşi ve sert çekirdeklidir (Anşin ve Eminağaoğlu 2009).

Etkin Madde: Glukoz, kalsiyum, tonik ve malik asit, cornin, tanen, musilaj (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve Kullanımı: Koruyucu , astringent, besleyici, ateş düşürücü özelliklere sahiptir. İshal kesici olarak kullanılır. Zararsızdır. Kabızlık etkisi yapar. Ateş ve kurt düşürücü olarak kullanılır. Yaprığı kurutulur ve oz halinde yaraların üzerine kurutucu olarak konur (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Meyvesinden yapılan şerbetin kansızlığa (48,50), soğuk algınlığına (21,28), bronşite (29) iyi geldiğine belirttiler.

3.2.8. Ericaceae

Rhododendron ponticum L.

Türkçe adı: Mor çiçekli orman gülü

Botanik özellikleri: 3-4 m. boy yapan herdem yeşil çalı, bazen 10 m. boya ulaşan küçük bir ağaçtır. Genç sürgünler başlangıçta tüylü daha sonra çıplaktır. Yapraklar tam kenarlı, deri gibi sert, eliptik , sapa doğru daralır. Alt yüzü tüysüz ve soluk yeşil ve, (6-)8-12(-17) x 2.5-4.5 cm. üst yüzü koyu yeşil ve parlaktır. Çiçek kurulu 5-20 çiçekli, pedünkül 1.3-7 cm., pedisel 2-2.5 cm. genellikle tüysüz, bazen seyrek glandli tüylü, taç morumsu pembe renkte, çan gibi 1.52.5(-5) cm. çapında, 10 stamenli, ovaryum tüysüz stilus 3-4 cm. çıplak. Kapsül meyve 1.62.8 cm., tohumlar 2 mm'dir (Anşin ve Eminağaoğlu 2009).

Etken Maddeler: Yapraklarda tanen, uçucu yağ, erikolin, arbutin ve andromedotoksin taşımaktadır (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Yaprakları ağrı kesici özelliğinden dolayı kullanılır. İdrar söktürücü ve romatizma ağrılarını giderici olmakla birlikte tehlikeli ve risklidir. Yaprak ve çiçekleri zehirli bileşikler taşımaktadır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Dolaylı yollarla çiçeğinden arıların yaptığı deli balın hipertansiyona iyi geldiğini belitti (26).

Rhododendron luteum Sweet.

Türkçe Adı: Sarı Çiçekli Orman Gülü

Botanik özellikleri: 3-4 metreye kadar boylanabilen bir çalıdır. 5-7 cm çapında, huni biçimindeki koyu sarı renkli çiçekler, birkaçı bir arada dik demetler oluştururlar, mayıs ve haziran aylarında açarlar. Silindirik kapsül biçimindeki meyve 6-8 mm boyunda, 2-3 mm çapındadır. Geniş mızrak biçimli yapraklar, 8-10 cm boyunda ve yeşil renktedir. Her ili yüzüde tüylü olup sivri uçludur. Kenarları dişli ve alta doğru kıvrıktır. Sonbaharda dökülmeden önce sarı ve kırmızının değişik tonlarını alır (Mamikoğlu, 2007).

Etken Maddeler: Andomedol türevleri, arbutin, uçucu yağ, erikolin, ve tanen içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Arıların çiçeklerinin nektarlarından ürettiği bala 'deli bal' ismi verilir. Astım hastalığına iyi gelir. Kullanılması tehlikelidir (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Dolaylı yollarla çiçeğinden arıların yaptığı deli balın hipertansiyona iyi geldiğini belitti (26).

Vaccinium arctostaphylos L.

Türkçe adı: Yaban mersini

Botanik özellikleri: Kışın yaprak döken 1-6 m. boylarında çalıdır. Genç sürgünler çıplak ya da hafif tüylü, yapraklar dar yumurta şeklinde 3-10 cm., sivri uçlu, kenarları dişli, üst yüzü koyu yeşil, damarlar boyunca tüylü ve alt yüzü tüylü soluk yeşil, bazen tüysüz. Çiçekler salkım şeklinde, 3-8 çiçekli, pedisel 5-8 mm.; taç yeşilimsi beyaz, üzeri pembe lekeli, 6-8 mm. ve çan şeklinde; çanak üçgenimsi, meyve 6-8 mm., yuvarlak, olgunlaştığında kırmızı renkte, üzeri mavimsi dumanlıdır (Anşin ve Eminağaoğlu 2009).

Etken Madde: Tanen, şeker, inositol, pektin, karotin, mirtillin içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Sakinleştirici özelliği vardır. Yaprak suyu gözlerin yıkanmasında kullanılır. Kamaşma, kılcal damar çatlamasını önler. Kabızlık karşı kullanılmaktadır ayrıca bulantı, mide krampları ve mide ülserini önler. Varis ve basur'u iyileştirir.. Ağız içi yaralarını iyileştirir. İltihaplar için dezenfektan özelliği vardır. Gece körlüğünü ortadan kaldırır. Taze yenildiğinde kanı temizler (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak

Yöresel kullanımı: Yapraktan yapılan çayın şeker ve hastalığına iyi geldiği (71,), meyvesinden yapılan reçel ve marmelatın kanser (6,24,31,62,67), soğuk algınlığına (48,50), bağışıklık (17), şeker hastalığına (29,33,63,67) iyi geldiğini belirttiler.

Vaccinium myrtillus L.

Türkçe adı: Ayı Üzüümü

Botaniksel Özellikleri: Yapraklar 2-3 cm boyunda, sivri uçlu ve yumurta şeklinde çok kısa saplıdır..Çiçekler yaprak koltuklarında bulunur. Meyveler yaprak koltuklarında, olgunlaştıklarında mavi dumanlı, yuvarlak ve 7-8 mm çapındadır . Tatlı olup yenilir. Yapraklarını döker .1300 ile 2750 m arasında yetişir. Asitli habitatlar, Rhododendron caucasicum, Pinus veya Juniperus aralarında yaşamını sürdüren çalı ya da küçük ağaç formunda bi bitkidir (Baytop,1999).

Etken Maddeler: Tanen, şeker, inositol, pektin, karotin, myrtillin, ellagic asit içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve Kullanımı: Meyve ve yaprakları kullanılır. Meyve suyu, kaynatma, sıvı ve kuru ekstre olarak, boya, toz halinde kullanılırlar. Meyvenin dış kısmının hemeralopia tedavisinde özel bir yeri vardır (Antosiyon içerdiği için). Astringent ve ishale karşı kullanılır. Yaprak suyu gözlerin yıkanmasında kullanılır (Chiej, 1988). Kabız yapar, antiseptik, güç-kuvvet verici ve diyabet hastalığına karşı kullanılır (Baytop, 1999).

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak

Yöresel kullanımı: Yapraktan yapılan çayın şeker ve hastalığına iyi geldiği (71,), meyvesinden yapılan reçel ve marmelatın kanser (6,24,31,62,67), soğuk algınlığına (48,50), bağışıklık (17), şeker hastalığına (29,33,63,67) iyi geldiğini belirttiler.

3.2.9. Equisetaceae

Equisetum telmateia Ehrh.

Türkçe adı: At kuyruğu

Botanik özellikleri: Fertil ve steril fertler olmak üzere 2 tip bireyi vardır. Steril gövdeler 200 cm'e kadar uzunlukta, dik, yeşilimsi-beyaz, düz, 20-40 adet ince oluklu, dallanmıştır. Kınlar basık, soluk, subulat dişli, dişler 2 çıkıntılıdır. Merkezi boşluk gövde çapının 2/3'ü kadardır. Dallar çok sayıda, yayık, 4 oluklu, en alttaki internodyum gövde kınından daha kısadır. Fertil gövdeler 40 cm, soluk kahverengi, çok sayıda gevşek kınlı, kınlar birbirine yakındır. Sporofil başağı 4-8 cm'dir (Davis, 1965).

Etken Maddeler: Alkaloid (Palustrin, Nikotin), Saponin, Silisilik asit, Tanen (Baytop, 1984), Flavonlar, Fruktoz, Glukoz, Madensel maddeler (Silisyum) (Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008).

Etki ve kullanımı: İdrar arttırıcı olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005; Kızılarıslan, 2008). Böbrek rahatsızlıklarında, kadın hastalıklarında, idrar yolu iltihaplanmalarında, altını ıslatan çocukların tedavisinde kullanılır (Kızılarıslan, 2008). Yaraların yıkanması ve temizlenmesinde kullanılır (Baytop, 1984). Prostat ve egzama tedavisinde, balgam söktürücü olarak, saç ve tırnakları güçlendirici olarak, damar açıcı ve tenya düşürücü olarak kullanılır (Kızılarıslan, 2008). Böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ertuğ, 2004; Kültür, 2007). Hemoroit tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer, 2004; Kızılarıslan, 2008).

Kullanılan kısım: Gövde, yaprak

Yöresel kullanımı: Gövdesinden yapılan çayın böbrek hastalığına (49), yapraklarıyla kaynatılan suyu ile yapılan banyonun egzama hastalığına iyi geldiğini belirttiler.

3.2.10. Fabaceae

Robinia pseudoacacia L.

Türkçe adı:Yalancı Akasya

Botanik özellikleri: 15-25 metre boylarında, 3-60 santim çapında geniş tepeli bir ağaçtır. Gözde kabukları zikzaklı ve derin çatlaklıdır. Tüysü yapraklar 7-19 yaprakçıkdan oluşmuştur. Çiçek kurulları 10-20 cm uzunluğunda ve yaprakların koltuklarından aşağı sarkar; güzel kokarlar. Meyvesi 5-10 santim uzunluğunda, yassı, açık kahverengi ve içerisinde 3-10 tane tohum bulunur (Baydar, 2006).

Etken Maddeler: Eterik yağ, asparagin yağı, mum ve robinin isimli bir glikozit, alkoloit, albuminrobin, stigmastarin ve idrar ayırıcı bir enzim içerir (Baydar, 2006).

Etki ve kullanımı: Mide kanamalarında, Baş ağrısını giderme de etkilidir. Gastrit, ekşime, geğirme ve kullanılır. Lapa halinde göze konulduğunda sivilcelerin giderilmesinde fayda sağlar. Diş ağrılarında gargara yapılır, etkilidir. Romatizma, tifo, grip, mide hastalıkları gibi hastalıklarda kullanılması tavsiye edilir(Baydar, 2006).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Dolaylı olarak arıların çiçeklerinden yaptığı balın astım hastalığına iyi geldiğini belirtti (11).

3.2.11. Fagaceae

Castanea sativa Mill.

Türkçe adı: Anadolu Kestanesi

Botaniksel özellikleri: 30 m. boylarda, genç sürgünler köşeli, koyu kırmızımsı kahverengi, hemen hemen tüysüz, tomurcuklar 6 mm., çıplak yada hafif tüylü,

yapraklar mızrak, dar yumurta veya eliptik, 1222 cm., keskin ve basit dişli, tek yanda 25 adet diş var, ucu sivri, dip kısmı kama gibi ya da yuvarlakça, üst yüzü çıplak, alt yüzü basık, yıldız tüylü veya olgun evrede çıplak. Yaprak sapı 0.8-2.5 cm. Erkek çiçekler dik duran sarımsı renkte kedicik, küremsi kupula 6 cm., üzeri dikenli soluk sarımsı kahverengidir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: Şeker, gallik asit, pektin, fosfor, inositol, magnezyum, tanen ve demir içerir (Anşin ve Eminağaoğlu 2009).

Etki ve kullanımı: Yaprak ve çiçek kullanılır. Çiçekleri arıcılıkta bal yapımında haricen kullanılır, Yapraklarından yapılan çay, boğmaca hastalığının tedavisinde kullanılır(Chiej, 1988).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Dolaylı olarak arıların çiçeklerinden yaptığı balın astım ve grip hastalığına (28,36,55,61,31), çiçeklerinden yapılan çayın astım hastalığı (7,39,73), iyi geldiğini belirttiler.

3.2.12. Hypericeae

Hypericum perforatum L.

Türkçe adı:Sarı kantaron

Botanik özellikleri: 25-60 cm boyunda olup iki yıllık otsu, kazık köklü, çok dallı ve köklerden çıkan toprak altı sürgünlerle çoğalan bir bitkidir. Gövde tüysüz , çok dallıdır. Şemşiye biçimindeki çiçekleri 5 parçalı, corolla altın sarısı renkli ve kenarları siyah renkli guddeli tüyler ile çevrilidir. Bitkiyi tanımak için, tam olarak açmış bir çiçeği parmaklarınızın arasında ezdiğinizde, ondan kırmızı bir su aktığı görünür (Baydar,2006).

Etken Maddeler: Caffeic asit, nikotin asidi, chlorogenic asit, amentoflavon, hyperin, pseudohypericin,protohypericin, protopseudohypericin, hyperforin, rutin,quercitrin, isoquercitrin, , biapigenin, e, hyperforin, adhyperforin, , , ferulic asit, hyperfolin, p-cumaric asit, p-hydroxybenzoic asit, vanillic asit, quercetin, uçucu yağlar, β-sitosterol, C vitamini, pektin, , resin vitamini bulunmaktadır (Baydar,2006).

Etki ve kullanımı: Bunalım giderici (anti -depresan), iltihap önleyici, ağrı kesici, mikrop öldürücü, vücut güçlendirici, yara iyileştirici özellikleri vardır. Ayrıca

uykusuzluk, yatak ıslatmalarını giderici, konuşma bozukluğu giderici, sakinleştirici özellikleri bulunur (Baydar,2006).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Çiçeğinden yapılan çayın sakinleştirici özelliği olduğunu belirtti (11).

3.2.13. Juglandaceae

Juglans regia L.

Türkçe adı: Ceviz

Botanik özellikleri: 25-30 m. boylarında, 1.5-2.5 m. çaplarında, geniş tepeli bir ağaçtır. Gövde kabuğu gümüşgri, uzun yıllar ince ve düzgün. Yapraklar çok sıralı sarmal, 22-35 cm., yaprakçıklar 5-9, ender 13 adet eliptik veya yumurtamsı, sivri uçlu, tam kenarlı, alt yüzde damarlar boyunca 23 tüy demetleri dışında tüysüz. Meyve çekirdekli sulu, küremsi, yeşil renkte ve tüysüz, 4-5 cm., endokarp hafifçe girintili-çukurlu, çoğunlukla kalın kabukludur (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: İnositol, juglan, tanen, galik asit, karoten, juglandin ve pyrogallik asit içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Kuvvet verici, kan şekerini düşürücü, istah açıcı ve kabızlık giderici etkilere sahiptir. Deri hastalıklarında kullanılır. Çabuk bozulma özelliğinde olan ceviz yağı müshil ve safra artırıcı olarak kullanılır(Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesinin zeka ve beyin geliştirici özelliği olduğunu belirtti (30).

3.2.14. Lamiaceae

Mentha longifolia L.

Türkçe adı: Tüylü nane

Botaniksel özellikleri: Tüylü, değişken, küf veya keskin kokulu, rizomlu bir çok yıllık otsu bitkidir. Rizom çoğunlukla toprak altında, pulsu yapraklar taşır. Çiçekli gövde 40-120 cm., yaprakları 50 (-90) x 18 (-40) mm., sapsız veya ender saplı, oblong-eliptik ya da oblong-lanceolat, ucu hemen hemen sivri, dip kısmı yürek gibi, kenarları keskin düzensiz dişli, üst yüzü yeşil, gri renkte tüylü, alt yüzü ise

beyaz ve tüylü. Çiçekler çok sayıda, terminal, başak halinde, sapsız veya kısa saplı, 12 mm., kaliks 1-3 mm., taç beyaz veya leylak rengindedir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etkin Maddeler: Menton (% 8- 10), , tanen ve uçucu yağ (% 0.5-1) taşımaktadır. İçeriğinde terpenler, serbest ve ester halinde mentol (% 40-60), rezin ve mentofuran gibi uçucu yağlar bulunmaktadır (Tarımcılar ve Kaynak, 1996).

Etki ve kullanımı: Şişkinlikleri indirir. Sinirsel sebepli mide bulantılarını kesici, ateş düşürücü, gaz giderici olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999). Mide ağrılarına, kusmaya giderir, sarılık hastalığının tedavisinde kullanılır, dil tutulmasını ve felç gibi durumlarda kullanılır. Gaz söktürücü,. Uykusuzluk sorununa, baş dönmesine faydalıdır. Solunum yolu enfeksiyonu tedavisinde kullanılır. Öksürüğü keser. Nefes kokularını giderir. Bel soğukluğu tedavisinde kullanılır., ağrıları keser. Özsuyla ile baş yıkanırsa kelliği önler. Görme bozukluklarını tedavi eder. Yılan ısırılmaları, böcek ve akrep sokmalarında kullanılır. Diş eti hastalıklarında gargara yapılır. Nane yapraklarından alınan “nane özü”nün bulantıyı önleyici, mideyi, gaz giderici, yatıştırıcı, ve ishale karşı olumlu etkileri vardır (Başbağ, 1993).

Kullanılan kısım: Yaprak

Yöresel kullanımı: Yapraktan yapılan çayın mide bulantılarını giderdiğini belirttiler (49,70,75).

Thymus nummularius M. Bieb.

Türkçe adı: Kekik

Botaniksel özellikleri: Yatık ya da hemen hemen dik, dalların alt kısımları belirgin odunsu yapıda, çiçekli gövde 715(25) cm., gövde dört köşeli, her dört yüzde geriye kıvrık seyrek kıllar var. Yapraklar 9-19.5 x 5-12 mm., geniş yumurta şeklinde genellikle genişliğinin iki katından küçük, küt uçlu, tüysüz yağ benekleri çok sayıda, küçük, renksiz. Yan damarlar 3-5 çift, çiçek kurulu gevşek. Brahte çoğunlukla yapraklardan kısa, yeşil. Brahtecik 1-2 mm. pediselden kısa. Kaliks kırmızımsı, taç pembe veya leylak rengindedir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etkin Maddeler: Esans, thymol, carvaknol, borneol, okaliptol, menten, thymen, tanen ve reçine içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve Kullanılışı: Antiseptik, gaz giderici, kasılmaya karşı, , antibiyotik özelliklere sahiptir. İnfusion, sıvı ekstre halinde kullanılır. Boğmaca, kancalı

kurtların tedavisinde, diş eti tedavisinde kullanılır. Midevi, yatıştırıcı, kurt düşürücü, kan dolaşımını uyarıcı etkilere sahiptir. Şurup, esans, toz, tıbbi şurup halinde kullanılır. (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan kısım: Bütün

Yöresel kullanımı: Suyu kaynatılarak hazırlanan su ile gargara yapılırsa ağız yaralarına iyi geldiğini belirtti (68).

Thymus praecox subsp. grosheimii (Ronniger) J alas

Türkçe adı: Dağ çayı

Botanik özellikleri: Halk arasında yayla çayı olarak da anılan bu dağ çayı bitkisi, adaçayı bitkisiyle karıştırılsa da aslında daha sert bir yapıya sahip olmasıyla ondan kolayca ayırt edilebiliyor. Boyu 1 metreye kadar çıkabilen bu bitkinin yaprakları yaklaşık 2-3 santimetre kalınlığa dek ulaşabiliyor, açık yeşil-gri tonlarındaki rengiyle hemen fark edilir. (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve kullanımı: Kuvvet verici, hazmı kolaylaştırıcı, sinirleri kuvvetlendirici, cinsel istek artırıcı özellikleri vardır. Bağırsak iltihabını iyileştirir. İdrar söktürür. Kan dolaşımını düzenler. Kansızlığı giderir. Öksürük, astım, bronşit, grip şikâyetlerinde etkilidir. Suyu ile yapılan banyo romatizma ağrılarını dindirir. Adet kanamalarının düzenli olmasını sağlar (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Gövde , çiçek

Yöresel kullanımı: Bütünüyle yapılan çayın böbrek hastalıklarına ve iltihap giderici olduğunu belirtti (57).

3.2.15.Lauraceae

Laurus nobilis L.

Türkçe adı: Akdeniz defnesi

Botanik özellikleri: Herdem yeşil, aromatik, 2-15 m. boylarında çalı ya da küçük bir ağaçtır. Bir cinsli iki evcikli. Yapraklar darca, eliptik veya geniş yumurta şeklinde, 3-10 x 2-5 cm., sivri uçlu, kenarları dalgalı veya ondüleli, deri gibi serttir. Erkek çiçekler 8-12 stamenli, dişi çiçek genellikle 4 staminodlu, meyve 10-12

(-20) mm., küremsi veya elips şeklinde, siyah renklidir (Anşin ve Eminağaoğlu. 2009).

Etken Madeeler: Reçine, esans, pinen, müsilaj, tanen, , öjenol, phellandrene, eter ve laurik asit içermektedir (Anşin ve Eminağaoğlu. 2009).

Etki ve kullanımı: Gaz ve öksürük giderici, sindirimi kolaylaştırır, ağrı dindirme, yarayı iyileştirme, antiseptik etkileri vardır. İnfusion, tentür, sıvı ekstre şeklinde kullanılır. Yapraklarından ve meyvelerinden yapılan Oleum lauri adlı yağ antiseptik olarak romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır (Anşin ve Eminağaoğlu. 2009).

Kullanılan kısım: Yaprak

Yöresel kullanımı: Yemeklere katılan yaprağının hazımsızlık sorununa iyi geldiğini belirtti (62).

3.2.16. Malvaceae

Tilia rubra DC.

Türkçe adı: Kafkas Ihlamuru

Botaniksel özellikleri: 20-25 m. boylarında, kırmızı renkli sürgünler çıplak, tomurcuklar tüysüz, sivri yumurta biçiminde, yapraklar çarpık, dip kısmı hemen hemen kesilmiş gibi, uçları sivri, üst yüz parlak koyu yeşil ve çıplak, alt yüz soluk yeşil ve damarların birleşim yerlerinde beyaz tüy demetleri bulunur. Çiçek kurulları 3-7 çiçekten oluşmakta, meyve deri gibi sert, üzerinde pervazları olup aynı zamanda tüylüdür. Kuzey Doğu Anadolu'da çok görülür (Anşin ve Eminağaoğlu. 2009).

Etken Maddeler: Saponin C vitamin, müsilaj, şeker, zamk, karoten, tanen, sabit yağ ve uçucu yağ içerir. Uçucu yağın içinde farnesol adı verilen bir madde bulunur. Yapraklarında ise tiliacin isimli bir madde bulunur (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: İdrar artırıcı, Uyku getirici terletici, , uyutucu ve göğüs yumuşatıcı etkileri bulunmaktadır. Çiçekleri brahteli olanlar kullanılır., Yatıştırıcı özelliği vardır. Mide kramplarını giderir. Ayrıca yara pansumanlarında ve ağızda gargara olarak kullanılmaktadır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Çiçek

Yöresel kullanımı: Yapılan çayının soğuk algınlığına iyi geldiğini belirttiler (7,12,13,16,19,25,30,33,39,40,44,51,52,53,54,69,72,73,74,76).

3.2.17. Moraceae

Ficus carica L.

Türkçe adı: İncir

Botanik özellikleri: Yaklaşık 10 m boyunda ağaçlardır. Yapraklar düşücü, 3-7 loplu veya tam, çoğunlukla kordat, skabrit, altta az çok kısa yumuşak tüylü, nadiren tüysüz, kenarlar undulat, sap 2-10 cm, kalındır. Meyve 2-3 cm uzunluğunda, basık küresel, kısa saplı, sarımsıdan mora kadar değişen renklerde, tüysüz ya da tüylüdür (Davis, 1982).

Etkin Maddeler: % 50 dekstroz, vitaminler ,saponin ve glikozitler (Koçyiğit, 2005), şekerler, (Baytop, 1984).

Etki ve kullanımı: Sarılık, nasır tedavisinde kullanılır. Soğuk algınlığı ve diabet tedavisinde kullanılır (Koçyiğit, 2005; Deniz, 2008). Bacak ağrılarında ve süs olarak kullanılır (Polat, 2010). Bitkinin dallarından boya elde edilmektedir. Diş ağrılarını gidermek için kullanılır (Metin, 2009). Ülser tedavisinde kullanılır (Koyuncu, 2005). Burun kanamasına karşı kullanılır. Saçkıran ve kanser tedavisinde kullanılır. Balgam söktürücü, yumuşatıcı ve çerez olarak kullanılır (Özyurt, 1992; Deniz, 2008).

Kullanılan kısım: Süt

Yöresel kullanımı: Siğillerin üzerine sürülen süt, siğilleri kurutur (67).

Morus alba L.

Türkçe Adı: Beyaz Dut

Botanik özellikleri: 10-15 m. boylarında, yaygın ve geniş tepeli bir ağaçtır. Genç sürgünler hafif tüylü, saplı yapraklar geniş yumurta şeklinde, sade yada 3-5 loplu, üst yüzü çıplak, alt yüzü seyrek kısa tüylüdür. Bileşik meyve beyaz renkli olup, tatlıdır ve yenir. Vatanı Çin'dir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etkin Maddeler: Kalsiyum karbonat, glikoz, asparagines, protein, adenine ve tanen içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve Kullanımı: Şeker hastalığına karşı etkilidir ve astringent özelliğe sahiptir. Kök ve kabuklarının alkoldeki eriyiği diş ağrısı ve ağız yaralarına karşı kullanılır. Yapraklarından idrar artırıcı ve ateş düşürücü olarak faydalanılır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Hem meyvesi yenilerek hemde pekmezi yapılarak kansızlığı giderir (67).

Morus nigra L.

Türkçe adı:Kara dut

Botanik özellikleri: Kışın yapraklarını döken 10-15 m boylarında kalın dallı bir ağaçtır. Genç sürgünler tüylüdü. Yapraklar almaçlı dizilidir. Biraz derimsi, üstü koyu, alt yüzü ise açık yeşildir. Erkek ve dişi çiçeklerin 4 parçalı priant örtüsü vardır. Meyve olgunlaştığında siyahdır. Meyve ezildiğinde kırmızı renkli bir su çıkar. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kültür olarak yetiştirilmektedir. (Şimşek, 2002).

Etken Maddeler: Şekerler, organik asitler, tartaric ve sitrik asit ve boyar maddeler taşımaktadır (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Gargarası ağız ve boğaz hastalıklarına iyi gelmektedir. Kök kabukları müsilaj olarak kullanılır ve tenya düşürücü etkilere sahiptir. Yaprakları diyabet hastalığına karşı kullanılır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Hem meyvesi yenilerek hemde pekmezi yapılarak kansızlığı giderir (67).

3.2.18. Plantaginaceae

Plantago major L.

Türkçe adı: Damar otu, sinir otu

Botanik özellikleri: Çok yıllık otsu bir bitkidir. Kök sap 2 santim kadar kalın, pekçok kökçüğüdür. Seyrek çiçek demeti, yapraklardan daha uzun, alttakiler birbirinden 20 sm. kadar aralıktır. Çanak yapraklar geniş yumurta biçiminde 3mm kadar uzun ve 2 mm kadar geniş, kütçe yeşildir. Tohumlar meyvenin ince kabuğundan siyahça oldukları için fark edilmektedir, su yüzünde yüzmeye elverişlidir (Baydar, 2006).

Etken Maddeler: Tohumlarında % 2.6 oranında katı yağ ve rinantin, a vitamini, kobalt, kalsiyum florür, fosfor, potasyum bulunur. Glikozitler triterpenler eterik yap , sakızlar sapoin içerir (Baydar, 2006).

Etki ve kullanımı: kolestrol giderici, terletici, hamileliği önleyici, kan şekerini azaltıcı, yılan sokmalarına arı sokmalarına karşı zehir giderici, böbrek ve safra taşı

giderici olarak kullanılır. Boğmaca astım ve tüberkülozu giderici olarak kullanılır (Baydar, 2006).

Kullanılan kısım: Yaprak

Yöresel kullanımı: Yaprığı ile yapılan çay kalp ve enfeksiyon hastalıklarına iyi geldiği (5,45), yaprak suyunun egzama hastalığına (45) iyi geldiğini belirttiler.

3.2.19. Rosaceae

Prunus avium L.

Türkçe adı: Kiraz

Botanik özellikleri: 25(-35) m'ye kadar uzunlukta ağaçlardır. Stipulalar düşücü; genç sürgünler kuvvetli yapılı, çıplaktır. Çiçekler taşıyıcı yaprağı bulunmayan 2-5 adet umbellalar halinde; pediseller 30-60 mm; hipantiyum çan şeklindedir. Drupa az çok küresel, kırmızıdan az çok siyaha kadar değişen renklerde, parlak, etli, acı veya tatlıdır. Yapraklar ovat veya obovat-oblongdan eliptiğe kadar değişen şekillerde, önce kahverengimsi ve altta az çok pilozdur. Yaprak sapları 50 mm'ye kadar uzunluktadır. Petaller beyaz, 12-15 mm'dir. Endokarp ovoid veya küresel, düzdür (Davis, 1965-1985).

Etken Maddeler: Galaktoz, mannoz,ksiloz,arabinoz, glikuronik asit, potastum tuzları ve tanen taşır (Eminağaoğlu, 2012)

Etki ve kullanımı: İdrar artırıcı , kabız ve kuvvet verici olarak kullanılmaktadır. Ateş düşürücü, yaprakları müşhil ve çiçekleri göğüs yumuşatıcı etkisi vardır. Ayrıca öksürük kesici ve barsak iltihaplarını giderici özeliği vardır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve sapı

Yöresel kullanımı: Meyve sapı ile yapılan çayı idrar yolları enfeksiyonlarına iyi geldiğini belirtti (60).

Cydonia oblonga Mill.

Türkçe adı: Ayva

Botanik özellikleri: Büyük çalılar veya 8 m'ye kadar uzunlukta ağaçlardır. Yapraklar ovattan oblonga kadar değişen şekillerde veya bazen az çok dairemsi, 10 x 7 cm'ye kadar boyutlarındadır. Tam, önce her iki yüzünde beyaz-tomentoz, daha sonra üstte çıplak ve altta sıkça villoz; yaprak sapı 1-2 cm' dir. Çiçekler 4-6 cm

çapında, sepaller glandlı, dentat, geri kıvrıktır. Meyve armut şeklinde veya az çok küresel, (3-)5–12 cm, sarımsı, hoş kokuludur (Davis, 1965-1985).

Etken Maddeler: Çekirdekler müsilaj, sabit yağ, amygdalin adlı siyanogenetik bir glikozit ile onu hidroliz eden emulsion adlı bir enzim, tanen, selüloz ve C vitamin içerir (Baydar, 2006).

Etki ve kullanımı: İltihap önleyici, gaz çıkartıcı, vucut kuvvetlendirici, asringent, balgam söktürücü etkiye sahiptir. Meyvesi kabız edici özelliindedir. Ayrıca insanda hararet ve susuzluğu keser (Baydar, 2006).

Kullanılan kısım: Meyve, Yaprak

Yöresel kullanımı: Meyve ve yaprağı ile yapılan çayı soğuk algınlığına iyi geldiğini blirttiler (39,40,73,65).

Fragaria vesca L.

Türkçe adı: Yabani çilek - Orman çileği

Botaniksel Özelliği: 10-30 cm boyunda, toprak üzerinde sürüntücü gövdeli, Nisan-Haziran ayları arasında beyaz renkli çiçekler açan bir bitkidir (Asımgil, 1996). Yaprakları her biri 1-6 (-8-5) cm boyutlarında yumurta, ters yumurta veya rombik şekillerde olan 3 yaprakçıktan oluşan bileşik yaprak tipindedir. Tabanda yer alan yaprakları rozet şeklindedir. Yaprakçıkların kenarı dişli, alt yüzü gri tüylü, üst yüzü ise seyrek tüylüdür. Çiçekler 12-18 mm çapında ve genellikle erseliktir (Yaltırık ve Efe, 1996).

Etken Maddeler: Vitaminler, protein, şeker ve tuz içerir. Rizomlarında da tanen, alkol, potasyum ve tuz vardır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve Kullanımı: İştah açıcı, kabız yapıcı ve idrar söktürücü etkisinden dolayı idrar yollarındaki iltihaplanmalarda faydalı olmaktadır. Yaprakları ve kökleri kurutulup, suyla kaynatılmak suretiyle ilaç yapılır. Çileğin en önemli özelliklerinden biri de bazı insanlarda alerjiye sebep olmasıdır.Meyvelerinden ise gıda olarak faydalanılır. Kurutulmuş yapraklar ve kökler havanda iyice dövülerek biraz unla karıştırılınca, dişlerin parlamasını sağlayacak bir diş macunu elde edilmiş olur. Bu karışım aynı zamanda el ve ayak güzelliği için losyon olarak da kullanılmaktadır. Meyveler A, B ve C vitaminleri ile demir açısından zengin olduğundan kansızlığa

karşı da kullanılmaktadır. Bu yüzden çok fazla tüketilmemelidir (Asımgil, 1996). Anjin, ishal, böbrek hastalıkları, yaraların kapanmasında da kullanılan bir bitkidir (Acartürk, 2001). Kurdeşene sebep olabilir. Suyu ilaç sanayinde korrijen olarak kullanılmaktadır. Alkolsüz serinletici içki de yapılmaktadır (Zeybek ve Zeybek, 1994).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesi vitamin zenginliğinden dolayı istah açıcı olarak kullanmakta (26).

Prunus laurocerasus L.

Türkçe adı: Karayemiş, Taflan

Botaniksel özellikleri: Karayemiş, 6 m. ye kadar boylanabilen herdem yeşil küçük bir ağaç türüdür. Yaprakların üst yüzü koyu yeşil ve parlak cilalı, alt yüzü açık yeşildir. Yaprak sapı 15 mm.dir. Yaprığın orta damar belirgin, sapa yakın kısmında birkaç adet yağ bezesi bulunur (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: İçeriğinde Laurocerasin, tanen ve şeker bulunur (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve kullanımı: Kasılmalara karşı ağrı kesici özelliğe sahiptir. Zehirli bir bitki olup içeriğinden dolayı kokain, kafein ve kazeinle kullanılmamalıdır. Meyve olgunlaşmadan önce zehirli, olgunlaştığında başta likör olmak üzere çok değerli içkileri yapılır. Tohumundan yapılan lapa haricen kullanıldığında ağrıları giderir. Buğu yapılarak öksürük nöbetlerinin önlenmesinde önemli bir etkisi sağlar (Anşin ve Okatan, 1994).

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesinin şeker hastalığına (10,15,18,25,29,34,37,47,56,57,59,63,66,67,69) yaprağı ile yapılan suyun cilt lekelerine sürüldüğünde iyi geldiğini belirttiler (60).

Mespilus germanica L.

Türkçe adı: Muşmula

Botanik özellikleri: 2-3 m. boyunda, yapraklarını döken dikenli bir çalı ya da küçük bir ağaçtır. Genç sürgünler tüylü, yapraklar almaçlı dizili, geniş rozet şeklinde

5-12 x 2-6 cm., tam kenarlı ya da dişli, kısa sivri uçlu, üst yüzü hafif tüylü ve koyu yeşil, alt yüzü sık tüylüdür. Çiçekler beyaz ve 5'er parçalı 3-4 cm. çapında, pedisel 5 mm., kaliks sık tüylü ve korolladan daha uzundur. Meyve 1.5-3 cm., önceleri yeşilimsi, olgun halde açık kahverengidir. Orman içlerindeki açıklıklarda, kayalık ve pseudomaki alanlarında, yapraklı orman içlerinde, 1-1600 m. arasında bulunur (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: Şeker, sitrik asit, peptik maddeler, tanen, vitaminler ve malik asit içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve kullanımı: Dekoksiyon yöntemiyle kullanılır. Çekirdeği meyve olgunlaştığında yenir. Destilasyondan önce maserasyonla alkol elde edilir. Doktor kontrolünde çekirdekleri öğütüldüğünde taş eritici olarak alınır, ancak hydrocyanic asit içerdiğinden dozunu iyi ayarlamak gerekir. Çekirdeği idrar artırıcı, infusyon (% 1-5) böbrek ve mesane taşlarını düşürür (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesinin ishale karşı iyi geldiğini belirttiler (14,32).

Rubus sanctus Schreb.

Türkçe adı: Böğürtlen

Botanik özellikleri: Çoğunlukla dikenli, sarılıcı ya da yerde sürünen çalılar halinde odunsu bitkilerdir. Kışın yapraklarını dökerler, birkaç örneği herdem yeşildir. Yapraklar değişik şekil ve tiplerde, sade, loblu veya tüysüdür. Çiçekler erselik, çanak ve taç beşer parçalı taç beyazdır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: Tanen şeker, pektin, inositol, laktik oksalik asit içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Genç sürgünlerinde yaraların iyileşme özelliği vardır, ishal gidericidir. Yapraklarından dekoksiyon ile yapılan suyu ağız yaraları ve pamukçukların tedavisinde kullanılır (Eminağaoğlu, 2012).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Reçel ve marmelat olarak yenilen meyvesinin şeker hastalığına (31), kansızlığa (14), kansere (62) iyi geldiğini belirttiler.

Prunus divaricata A. Sav.

Türkçe adı: Köpek Eriği

Botanik özellikleri: 10 m'ye kadar uzunlukta dikensiz veya dikenli küçük ağaçlar veya çalılardır. Yapraklar ovateliptikten obovata kadar değişen şekillerde, krenat-serrattır. Yaprak sapları 2 cm'ye kadar uzunlukta, glandsızdır. Çiçekler beyaz, 2.5 cm'ye kadar çapta; pediseller 2 cm'ye kadar uzunlukta; sepaller olgun çiçekler halindeyken kıvrıktır. Druplar sarkık, küremsiden ovoidoblonga kadar değişen şekillerde, 15-30 mm çapında, sarı veya kırmızıdan mora kadar değişen renklerde; çekirdek düz veya süslüdür (Davis, 1965-1985).

Etkin Maddeler: Tanen, Nitrilglikozit, flavonglikozit, tanen, C vitamini, şeker, acı madde, elma asidi, organik asitler içerir (Önal, 2012).

Etki ve kullanımı: Taze meyve çekirdekleri kabızlığı gidermek, idrar söktürmek ve kıl kurdunu düşürmek amacı ile yutulur. Hazmı kolaylaştırıcıdır (Metin, 2009).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Yenilen meyvesinin şeker hastalığına karşı iyi geldiğini belirtti. (46).

Pyrus communis L.

Türkçe adı: Armut

Botanik özellikleri: 20 m kadar boylanabilen ağaçlardır. İnflorens 5-9 çiçeklidir. Yapraklar ovat ile ovat orbikular arasında 3-7 x 1.5-3 cm genişliğinin iki katı kadar birleşik ya da krenat serulattır. Pediseller 1.5-3 cm'dir. Petioller 5 cm'den uzundur. Çiçekler beyaz 2-3 cm çapındadır. Meyve piriform ya da subglobos 2-4 cm uzunluğunda sarımsı yeşildir (Davis, 1965-1985).

Etkin Maddeler: Sitrik asit, şeker, organik asitlerden malik asit (elma asidi) ve (limon asidi) içerir (Özbek, 1978).

Etki ve kullanımı: Kabuğu bolca lif içerir. İltihap önler. C vitamini kaynağıdır. Kanın pıhtılaşmasına engel olur. Kemiklere iyi gelir. antioksidan deposudur, Meyveleri şeker düşürücü olarak kullanılır. Turşusu yapılır (Gençay, 2007).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel kullanımı: Göze sarılan meyvesi göz hastalığına iyi gelmekte (68).

3.2.20. Rutaceae

Citrus limon (L.) Osbeck

Türkçe adı: Limon

Botaniksel Özelliği: 7-8 metre boylanabilen herdem yeşil bir ağaçtır. Gövde çatlaksız ve gri renklidir. 30-40 cm çap yapabilir. 6-15 cm boyunda, 2.5-7 cm genişliğindeki kalın, oval yapraklar sivri uçlu, düz kenarlı ya da çok sığ, düzensiz dişlidir. Meyveler ilk yeşil, olgunlaştığında sarı renktedir (Mamıkoğlu, 2007).

Etken Maddeler: % 0.5 şeker, % 5 sitrikasit ihtiva eder. C vitamini kaynağıdır (Ketenoglu ve ark., 2011).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel Kullanımı: Halis zeytinyağı, limon ve bal karışımı öksürüğe iyi gelir (11), ıhlamur ile veya yalnız şekilde yenildiğinde , çayı yapıldığında soğuk algınlığına iyi gelir (34) .

Citrus reticulata Blanco

Türkçe adı: Mandalina

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel Kullanımı: Meyvesi yenir. C vitaminince bol olduğundan soğuk algınlığına iyi geldiğini belirtti (11).

3.2.21.Salicaceae

Salix alba L.

Türkçe adı: Ak Söğüt

Botanik özellikleri: 25-30 m. boylarında, dioik, yaygın dallı bir ağaç. Kabuk derin çatlaklı ve grimsi, sürgünler ince, dik ya da hafif sarkık, kahverengi veya kırmızımsı,gençken tüylü, dar bir çatısı var, tomurcuklar mızrak, dar yumurta şeklinde, yassı, sivrice uçlu, 6 x 1.5-2 mm. Yapraklar almaçlı, hemen hemen dar mızrak şeklinde, çoğunlukla genişliğinin 6-7 katı daha uzun 4-10 x 1-3 cm., sivri uçlu, kenarları ince dişli, alt yüzü ipek gibi tüylerle (özellikle genç yapraklar) kaplı,

kulakçıklar küçük, lanseolat ve dökülür. Çiçekler yapraklanma ile birlikte görülür (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler: Salisin, tanen, renk maddeleri, reçine, sakız içerir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etki ve kullanımı: Dalların kabukları kullanılır. Ağrı kesici, ateş düşürücü, uyku getirici, romatizmal ağrıları giderici etkilere sahiptir. Toz, infusion, sıvı ekstre, şurup, tıbbi şarap halinde kullanılır. Asetik maserosyandan sonra kabuk nasırların ve sert derilerin iyileştirilmesinde kullanılır. Yaprakların demlenmesi ve içilmesiyle sakinleştirici etki yapar ve ılımlı bir uyku getirir, yani uykusuzluğa iyi gelir. Yapraklardan hazırlanan banyo romatizma hastalıklarını iyileştirir. Zehirli bileşikler içermez. O nedenle çok kullanılan bir halk ilacıdır (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan kısım: Yaprak

Yöresel Kullanımı: Yaprakları kaynatılıp suyu ile duş alındığında romatizmaya iyi geldiğini belirttiler (11, 67, 69).

3.2.22. Solanaceae

Physalis peruviana L.

Türkçe adı: Altın çilek

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel Kullanımı: Yenilen meyvesi bağırsak kurt dökücü olarak etki yaptığını belitti (69).

3.2.23. Theaceae

Camellia sinensis (L.) Kuntze

Türkçe adı: Çay

Botanik özellikleri: Ülkemize sonradan gelen ve yaprak dökmeyen çayın anavatanı Doğu Asyadır. Yapraklar kısa saplı, derimsi ve kenarları dişlidir. Çiçekler tek başına beyaz reklidir, dalların ucunda veya yaprak ekseninde bulunurlar. Meyvalar genelde lokulusit kapsüldür (Davis, 1965-1985)

Etken Maddeler: Bileşenleri arasında polifenoller kuru çayın yaklaşık % 36'sını oluşturmaktadır. Taze yeşil çay yaprağında ise kafein, mineraller, amino asitler, karbonhidratlar, vitaminler (B vitamini), lipidler ve proteinler bulunur. Karoten ve

florür bulundurur. Yapılan bir araştırma da en fazla protein tomurcuk olan beyaz çayda tespit edilmiştir. Yeşil çay polifenoller içerir. (Ağca, 2007).

Etki ve Kullanılışı: Hipertansiyon, kalp hastalıkları, inme, kalp-damar hastalıkları (KDH), mideözsuyu, mide, akciğer ve prostat gibi çeşitli kanser hastalıklarında, artrit, antiviral ve antiinflamatuvar hastalıklara karşı vücudu koruyucu etkiler bulunur. Kemik yoğunluğunu düzenleyici etkileri bulunur. Antioksidan özelliğe sahiptir(Ağca, 2007).

Kullanılan kısım: Yaprak

Yöresel Kullanımı: Yaprakları ile yapılan çayı soğuk algınlığı (37,54), kansere (67) deva olduğunu belirttiler.

3.2.24. Urticaceae

Urtica dioica L.

Türkçe adı: Isırgan Otu

Botanik özellikleri: 30-150 cm. boylarda, kaba yapılı, yapışkan çok yıllık otsu bitki, kuvvetli, çok dallı ve kolayca yayılan kök sistemi vardır. Gövde sürünücü ve nodlardan köklenerek ilkbaharda dik gövde oluşturur. Yapraklar genişçe yumurta ya da dar mızrak gibi, 4-11 x 3-10 cm., keskin ve kaba dişli, sivri uçlu, iki ender bir evcikli, erkek ve dişi çiçekler aynı görünüşte kurullar halinde çok dallı, 10 cm., dişi çiçeklerin morumsu ve çıkıntılı stıgması vardır. Fl: 6-9, ormanlar gölgeli alanlar ve kayalıklar, dere kenarları, özellikle döküntü ve çöp alanlarında bulunur (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Etken Maddeler : Gallik asit, formik asit, A vitamini, karoten tanen, potasyum, demir, kalsiyum ve silikon içerir (Eminağaoğlu, 2012).

Etki ve kullanımı: Genç sürgünleri yenir. Yaprak ve tohumları kullanılır. Mesane taşlarını itici, idrar söktürücü, mineral eksikliğini giderme özelliklerine sahiptir. Kanı temizler, İnfusion, tentür, usare halinde kullanılır. Romatizmal hastalıklar ve ağrıların tedavisinde ağrıyan kısımlara vurularak tedavi edilmektedir (Anşin ve Eminağaoğlu, 2009).

Kullanılan kısım: Yaprak, tohum, bütün

Yöresel Kullanımı: Yaprakları ile yapılan çayı romatizmaya (2,3,9,10,12,13,19,20,27,35,38,43,47,51,53,67,) , tohumuyla yapılan çay prostat

hastalığına (62), yaprak çayı kansere ve hepatit hastalığına (56,68,20) iyi geldiğini belirttiler.

3.2.25. Vitaceae

Vitis labrusca L.

Türkçe adı: Karaüzüm

Botanik özellikleri: 10-20 m boyunda, sülüklerle tımanan, iki evcikli, odunsu çalılardır. Yapraklar düşücü, palmat loblu, tabanda kordat, dişli, erkek bitkinin lobları dişininkinden daha derin, genç bitkide yaprağın alt yüzü çoğunlukla kadifemsi tüylüdür. Meyve 5-7 mm çapında, siyahımsı-morumsu ekşi bir bakkadır (Davis, 1965-1985).

Etkin Maddeler: Su, şeker, organik asit, madensel tuz, vitamin ve renk maddesi içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Etki ve kullanımı: Meyvesinden yapılan pekmez kan yapar. Eklem ağrılarını giderir (Koçyiğit, 2005).

Kullanılan kısım: Meyve

Yöresel Kullanımı: meyvesi direk yenilebildiği gibi pekmezi yapılarak da yenilir. Kansızlığa iyi geldiğini (11,17,31,49,56) belirtti.

Vitis vinifera L.

Türkçe adı: Asma

Botanik özellikleri: Gövdeleri uzun, odunsu, tırmanıcı, yaprakları karşılıklı tendrilli dioik bitkiler. Yapraklar düşücü, palmat loblu, tabanda kordat, kabaca dentat, erkek bitkinin yaprakları çoğunlukla dişli bitkilerden daha derince loblu, gençken alt yüz çoğunlukla tomentoz. Çiçekler hermafrodit, büyük. Meyve 6-22 mm, tatlı, yeşil, sarı, kırmızı veya siyahımsı mor renkte ve az tohumlu (bazen yok) uzun gagalı (Davis, 1965-1985).

Etkin Maddeler: Su, madensel tuz, şeker, vitamin, organik asit ve renk maddesi içerir (Ketenoglu ve ark., 2011).

Etki ve kullanımı: Kansızlık, öksürük ve boğaz ağrılarında (Polat, 2010) kullanılır. Tıbbi amaçlı kullanılır. Meyva olarak tüketildiği gibi asma yaprakları toplanıp,

limonlu suyun içinde bekletilir, daha sonra bu yaprakların içlerine pirinç konulup dolma yapıldıktan sonra yenilir. Pekmez yapıp yenildiğinde boğaz ağrısı, grip ve soğuk algınlığına iyi gelir (Tütenocaklı, 2014).

Kullanılan kısım: Gövde

Yöresel Kullanımı: Gövdesinden akan suyu saç dökülmesine iyi geldiğini belirttiler (49,68).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada Salarha Vadisi'nde bulunan tıbbi ve aromatik bitkiler incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan halk anket çalışmasında yöre halkının bildiği ve kullandığı tıbbi aromatik bitkilerin özellikleri araştırılmıştır.

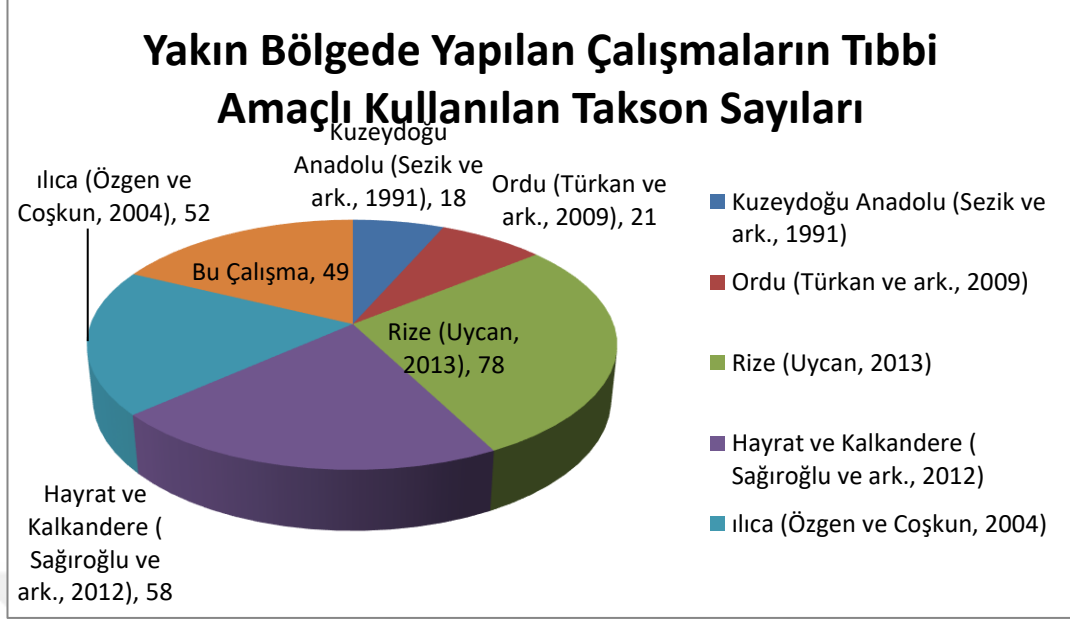
Bölgede bulunan 76 kişi ile yapılan anket sonuçlarına göre söylenen 49 bitki örneğinin değerlendirilmesi ile 25 familya, 49 takson tesbit edilmiştir. 49 taksonun 46'sının Türkiye'de doğal olarak yetiştiği, 3 'ünün ekzotik olduğu belirtilmiştir.

Ankete katılan 76 kişinin 47' si erkek, 29'u bayan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcıların 1'i 19 yaşında, 12' si 20- 30 yaş arasında, 27' si 30-40 yaş arasında, 19' u 40-50 yaş arasında, 17 kişide 50 yaş ve üzerinde katılımcılardır.

Alanda; tıbbi ve aromatik olarak kullanılan toplam 25 familyadan en çok takson içerenler Rosaceae, Ericaceae, Asteraceae'dir. Yapılan anketlerde en yaygın kullanılan ilk 3 bitkinin sırasıyla ıhlamur, ısırgan ve likapadır. Bu bitkileri karayemiş, orman gülü, kestane izlemektedir.

En fazla saptanan hastalıklar soğuk algınlığı, romatizma ve diyabet (şeker hastalığı) oldukları tespit edilmiştir.

Yöre dilinde haylaz çocuklara yangaz denilmekte olup bu çocukların uyuması için, kenevir bitkisinin çayı çocuklara içirilir. Ayrıca, arılarda görülen Varroa hastalığına karşı yaş kenevir bitkisinin (Cannabis sativa L.) yapraklarının yakılarak arı kovanının içerisine tütsü şeklinde uygulanmasıyla hastalığa karşı mücadele edilir.

Şekil 7: Yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda saptanan tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler

Çalışma sonucunda yapılan gözlemlere göre Salarha Vadisine yakın alanlarda yapılan bazı çalışmalar karşılaştırıldığında; tespit edilen toplam takson sayılarına göre 195 takson ile Köse Dağları (Gümüşhane) (Kandemir ve Beyazoğlu, 2002) birinci sırada, çalışmamız ise 44 takson ile dördüncü sıradadır. Ayrıca Rize ilinin tamamında Uycan, 2013 çalışmasında 78 takson tespit etmiştir. Araştırmamızda ise sadece Salarha Vadisinde bu 78 taksonun 49 taksonu tespit edilmiştir. Salarha vadisi, Rize ilinde tıbbi ve aromatik bitkiler açısından % 62 lık bir bitki çeşitliliği barındırmaktadır (Şekil 7).

5. ÖNERİLER

İnsanlar eskiden günümüze bitkileri şifa kaynağı olarak kullanmaktadır. Bilim ve teknolojiyle beraber bu faydalanmanın boyutu artmıştır. Bitkisel kaynakların tüketimi yöre halkının kullanımının yanında farklı endüstri kollarında da (ilaç, gıda, temizlik, kozmetik vb.) kullanılmaktadır.

Halk tarafından kullanılan şifalı bitkilerin belli bir ölçü standardına göre kullanılması gerekmektedir. Şifalı bitkileri bilinçsiz ve kontrolsüz şekilde tüketmek olumsuz sonuçlar doğurur ve zehirlenmelere hatta ölümlere yol açabilir. Bu sebeple kuvvetli zehirli alkaloitler içeren taksonlar tespit edilmeli ve yöre halkı tarafından halk ilacı olarak bilinçsizce kullanılmasına engel olunmalıdır.

Hastalık tedavisinde kullanılmak üzere yeni etkili maddelerin bulunması, bitkiler üzerindeki araştırmaların devamına bağlıdır. Bitkiler üzerinde sürdürülecek bu tür araştırmalarla kanser gibi henüz çaresi bulunamayan hastalıkların tedavisinde kullanılabilecek yeni etken maddeler bulunmasını sağlayacaktır.

Kullanılan bitkilerin birçoğu orman köylüsünün yaşadığı, tarım ve mera açısından kısıtlı, tarla açma, yerleşme, usülsüz kesim gibi faydalanmalarla ormana baskının olduğu alanlarda yetişmektedir. Dolayısıyla bu bitkilerin koruma-kullanma dengesi içerisinde faydalanmasının sağlanması hem orman köylüsüne maddi kaynak sağlayacak hem de ormanlara olan baskıyı azaltacaktır. Aynı zamanda sürdürülebilir kullanım açısından önemli kazanımlar elde edilecektir.

Bu gibi tıbbi ürünleri işleyecek tesisler kurulması daha fazla getirir. Ülke ekonomisine önemli bir fayda sağlar. Hammadde olarak veya yarı mamül halde düşük fiyatlarla ihraç edilen tıbbi bitkiler yüksek fiyatlarla işlenmiş olarak ithal edilmektedir. Tıbbi ve aromatik bitkiler üretimi ve ticaretinde hammaddenin işlenmesi, katma değer oranını büyük ölçüde yükselten bir süreçtir. Mevcut potansiyel dikkate alındığında hammaddenin nihai ürün haline getirildikten sonra ihraç edilmesi konusuna odaklanılarak, ulusal düzeyde projeler geliştirilmelidir. Konuyla ilgili gerekli kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek işbirliği içinde gerekli çalışmaları başlatmalıdırlar ve sürdürülebilirlik kuramını geliştirmelidirler.

Kültüre alınan tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim ve diğer bütün yasal sorunları çözüme kavuşturulmalıdır. Ayrıca artan talebe göre bitkinin ıslah ve tarımına geçilmelidir.

Gıda olarak kullanılabilecek bitkilerin tamamına yakınının bilinip kullanılmasına rağmen tıbbi değeri olan bitkilerin büyük çoğunluğunun hiç bilinmediği, tanınan ve bilinenlerin de yeterince kullanılmadığı belirlenmiştir. Bu gibi bitkilerin ilk olarak halk arasında ekonomik önem ve değerleri konusunda bilgiler verilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda medyada sık sık gündeme gelmesi ve bitkisel ilaçlarla ilgili görsel basında programlar yapılması nedeniyle, insanlarda çevrelerinde yetişen bitkileri tanıma ve ne amaçla kullanabileceklerini öğrenme ilgi ve merakı oluşmuştur. Ancak bitkiyi yeterince tanımadan, toplama, kurutma ve saklama kurallarına riayet etmeden kulaktan dolma bilgilerle bitkiden faydalanma yoluna gitmenin yarardan çok zarar getireceği açıktır.

Bu durum tıbbi amaçla kullanım yöntemleri günümüzde terk edilmiş ve medyadan öğrenilen kullanım biçimleri ve hangi bitkinin ne amaçla kullanılacağı ile ilgili bilgiler popüler olmaya başlamıştır. Tıbbi ve aromatik bitkilerden ekonomik anlamda bir faydalanma yok denecek kadar azdır. Bunlardan çok az bir kısmı, özellikle gıda olarak tüketilenler, toplanıp yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır. Bu bitkilerin başında ıhlamur, likapa ve kestane balı gelmektedir.

Yörede üretimi yapılan kestane balı ve likapa etkili bir antioksidan olduklarından daha fazla önem verilmeli ve geliştirilmelidir.

Tıbbi bitkilere olan ilginin giderek artması, beraberinde bitkilerin kontrolsüz ve aşırı toplanmasına bağlı olarak, bitki kaynaklarının tahribi ve yok olması sorununu doğurabilir. Bu nedenle hem bitkisel kaynakların korunması hemde düzenli ve sürekli bir faydalanmanın sağlanabilmesi için gerekli tedbirlerin şimdiden alınması envanter çalışmalarının yapılması, kültüre alınarak değerlendirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Fakat alanda yetişen endemik bitki türlerinin korunması önemlidir.

Alanda yapılan anketlerde bir çok bitkinin hayvan yemi ve hastalıklarının tedavisinde de kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Günümüzde diyabet hastalığının çok fazla artmasından dolayı bölgede yetiştirme çalışmaları sağlanan Stevia bitkisinin önemi halka açıklanmalı ve geliştirilmelidir.

Kenevir bitkisinde devlet kontrolü ile üretimine önem verilmeli ve bu bitki içeriğinden yararlanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acartürk, R., 2001. Süs Bitkileri ve Yer örtücüler, OGEM-VAK Yayınları,
- Bulut, E.G., 2008.Bayramiç (Çanakkale) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ağca, A.S., 2007. Anadolu kaynaklı camellia sinensis (L.) O. Kuntze bitkisi üzerinde farmakognozik araştırmalar doktora tezi, Ankara Üniversitesi sağlık Bilimleri enstitüsü- 2007 Ankara
- Anşin, R., Eminağaoğlu, Ö., 2000. Orman Yan Ürünleri (Orman Tali Ürünleri) Ders Notları, Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Ders Notları, Artvin.
- Anşin, R. ve Eminağaoğlu, Ö., 2009. Odun Dışı Orman Ürünleri Ders Notları, Artvin.
- Anşin, R., Okatan, A. ve Özkan, Z.C., 1994. Dogu Karadeniz Bölgesinin Önemli Yan Ürün Veren Odunsu ve Otsu Bitkileri, Trabzon, TOAG Proje No:903.
- Arslan, N., Gürbüz, B., Gümüştü, A., 1999; Farklı Orijinli Anason Populasyonlarında Verim ve Verim Özelliklerinin Araştırılması, Ankara üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla bitkileri bölümü Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi(8), 1-2, Ankara
- Arslan, Ö., 2005.Dereli (Giresun) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Asimgil, A., 1996. Şifalı Bitkiler, Timaş Yayinlari 176, İstanbul.
- Baydar, S.N., 2006. Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi, Palme Yayıncılık, Ankara

- Baydar, H., 2007. Tıbbi, Aromatik ve Keyf Bitkileri Bilim ve Teknolojisi, S.D.Ü. Yayınları, Yayın No: 51, Isparta
- Bayrak Özbucak, T., Kutbay, H. G. ve Özbucak, S., 2006. Ordu İli Boztepe Piknik Alanının Florası, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Ordu.
- Baytop, T., 1984. Türkiye’de Bitkilerle Tedavi (Geçmişte ve Bugün), Nobel Tıp Kitapevleri,2. Baskı, Çapa-İstanbul, Konak-İzmir, Sıhhiye-Ankara.
- Baytop, A., 1994.Bitkilerimizin Yerli Adları V, Journal of Botany 18, s. 113-115.
- Baytop, T., 1999. Türkiye’de Bitkiler İle Tedavi (Geçmişte ve Bugün), Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul
- Chiej, R., 1988. The Mvdonald Encylopedia of Medicinal Plants, Mcdonald&Co. Ltd. ShoeLne London EC 4P 4 AB, 66-73.
- Çubukçu, B., Sarıyar, G., Meriçli, A. H., Sütülpınar, N., Mat, A. ve Meriçli, F., 2002. Fitoterapi, İ.Ü. Eczacılık Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 4311, E.F. Yayın No:79, İstanbul
- Çubukçu, B. ve Özhatay, N., 1988, Anadolu Halk İlaçlarıHakkında Araştırmalar. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri 23-25 Kasım
- Davis, P.H., 1965-85. Flora of Turkey and the EastAegeanIslands, Vol. I-X , University Press, Edinburgh DEĞİŞ
- Davis, P. H., (ed.), 1965-1988.Flora of Turkey and the East Aegean Islands, vol 1-10 Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Davis, P. H.,1982. Flora of Turkey and the East Aegean Islands, UK: Edinburgh University Pres, Edinburgh
- Demirtürk, Y., 1990. Tıbbi Bitkilerimizin Değerlendirilmesi, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, Ankara, 53: 12-16.

Deniz, L., 2008. Uşak Üniversitesi 1 Eylül Kampüsü (Uşak) Florası ve Etnobotanik Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.

Eminağaoğlu, Ö., Göktürk, T., Özkaya, M.S. ve Yüksel, E., 2011 Some Important Folk Medicines in Artvin, '2nd International Non-Wood Products Symposium', 8-10 Eylül 2011, Isparta, Türkiye, 47.

Eminağaoğlu, Ö., 2012. Artvin'de Doğa Mirası-Camilinin Doğal Bitkileri. Promat A.Ş., İstanbul, 376 s.

Eminağaoğlu, Ö. (Ed.), 2015. Artvin'nin Doğal Bitkileri. Promat, İstanbul, 456 s.

Gençay A., 2007. Cizre'nin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Güler, S., 2004. Erzurum Yöresinde Doğal Yayılış Gösteren Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 209, Müdürlük yayın No: 13, Teknik Bülten No:5

Güner, A., Vural, M. ve Sorkun, K., 1987. Rize Florası Vegetasyonu ve Yöre Ballarının Polen Analizi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Matematik, Fiziki ve Biyolojik Bilimler Araştırma Gurubu, Proje No: T.B.A.G.-650, Ankara.

Güner, A., Arslan, S., Ekim, T., Vural, M. ve Babaç, M.T., 2012. Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler), Nezehat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.

Gürhan, G. ve Ezer, N., 2004. Halk Arasında Hemoroit Tedavisinde Kullanılan Bitkiler I, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, (24) 1: 37-55.

Ketenoglu, O., Obalı, O., Kurt, L., Güney, K., Tuğ, G. N., Geven, F., Bingöl, M. Ü. ve Körüklü, S. T., 2011. Ekonomik Bitkiler, Palme Yayıncılık.

Kendir, G. ve Güvenç, A., 2010. Etnobotanik ve Türkiye’de Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30, 49-80.

Koçyiğit, M., 2005. Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koyuncu, O., 2005. Geyve (Sakarya) ve Çevresinin Floristik ve Etnobotanik Açından İncelenmesi, Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Kızıllar, Ç., 2008. İzmit Körfezi’nin Güney Kesiminde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kültür, Ş., 2007. Medicinal Plants Used in Kırklareli Province (Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 111; s. 341-364.

Mamikoğlu, N.G., 2007. Türkiye’nin Ağaçları ve Çalıkları, NTV Yayınları, Ankara.

Metin, A., 2009. Mut ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin (Mersin) Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Önal, M., 2012. Olur, Oltu ve Şenkaya Yörelere Tıbbi ve Aromatik Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Özbek, S., 1978. Özel Meyvecilik. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No:128, Adana.

Özer, M. 2001. Alternatif Tıp ve Şifa Sofrası: Tabiat Eczanesi Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi, Bürde Yayınları, İstanbul

- Öztürk, M. ve Özçelik, M., 1991. Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri, SemihOfset Basım Tesisleri, Ankara.
- Özyurt, M. S., 1992. Ekonomik Botanik, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Erciyes Üniversitesi Yayınları no: 47, Kayseri.
- Polat, R., 2010. Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmaları, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Polat, P. ve Sunkar, M. 2017, Rize'nin iklim özellikleri ve rize çevresinde uzun dönem sıcaklık ve yağış verilerinin trend analizleri Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi The Journal of International Social Sciences Cilt: 27, Sayı: 1, Sayfa: 1-23, Elazığ-2017
- Sağıroğlu, M., Arslantürk, A., Akdemir, Z. K. ve Turna, M., 2012. An ethnobotanical survey from Hayrat (Trabzon) and Kalkandere (Rize/Turkey), Biological Diversity and Conservation.
- Sarıbaş, M., 2006. Bitki Adları Sözlüğü Ağaçlar-Otlar-Çalılar, Türkiye Ormancılar Derneği, Eğitim Dizisi:2 Ankara
- Şimşek, I., AYTEKİN, F., YEŞİLADA, E. ve YILDIRIM, Ş., 2002. Anadolu'da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs, Eskişehir.
- Tarımcılar, G., G. Kaynak, 1997, Essential Oils Of *Mentha* Species from Northern Turkey. Presented at International Mint Symposium. Seattle,
- Tanker, N., Koyuncu, M. VE Coşkun, M., 1998. Farmasötik Botanik, A.Ü. Eczacılık Fakültesi Yayınları, Ders Kitapları No:78 Ankara

Tuzlacı, E. ve Aymaz, P. E., 2001. Turkish Folk Medicinal Plants, Part IV: Fitoterapia, 72:323-343.

Tütenocaklı, T., 2014. Yenice (Çanakkale) ve Çevresinde Tarımsal Bitki Biyoçeşitliliği ve Etnobotanik Araştırmalar, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

URL - 1. <http://mgm.gov.tr> (10/ Nisan/2019)

Uycan Saraç, D., 2013.Rize İli Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Trabzon.

Vural, G., 2008. Honaz Dağı ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.

Yaldız, G., Yüksek, T. ve Şekeroğlu, N., 2010. Rize İli Florasında Bulunan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Kullanım Alanları, III.Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 20-22 Mayıs, Cilt III, 1100-1114.

Yaltrık, F. ve Efe, A., 1989 .Otsu Bitkiler Sistematigi Ders Kitabı, İkinci Baskı, İstanbul Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, Yayın No: 3568, Yayın No: 3, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.

Yaltrık, F. ve Efe, A., 1996.Otsu Bitkiler Sistematigi Ders Kitabı, İkinci Baskı, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Yayın No: 3940, Yayın No: 10, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.

Yeşil, Y., 2007.Kürecik (Akçadağ/Malatya) Bucuğında Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Zeybek, B. ve Zeybek, U., 1994. Farmasötik Botanik, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Yayın No: 2, Bornova, İzmir.

Zor, M., 2013. Marmara Bölgesinde Satılan Ispanak, Marul ve Maydanozun Metal İçeriğinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek-1. Anketlere Katılan Kişilerin Adres ,Yaş, Cinsiyet ve Meslek Bilgileri

No	Adres	Cinsiyet	Yaş	Mesleği
1.	Salarha beldesi	K	19	Öğrenci
2.	Ambarlık köyü	K	22	Öğrenci
3.	Ambarlık köyü	K	22	Ev hanımı
4.	Ambarlık köyü	E	26	Kamu yönetimi
5.	Ambarlık köyü	K	26	İşletme
6.	Ambarlık köyü	E	27	Öğretmen
7.	Ambarlık köyü	K	27	Ev hanımı
8.	Salarha beldesi	E	28	Operatör
9.	Salarha beldesi	E	28	Memur
10.	Salarha beldesi	K	28	Öğretmen
11.	Ambarlık köyü	K	29	Kamu yönetimi
12.	Ambarlık köyü	E	29	Öğrenci
13.	Salara yeni güzelköy	E	29	Şöför
14.	Ambarlık köyü	E	30	İşçi
15.	Ambarlık köyü şahin tepe	E	30	Şöför
16.	Ambarlık köyü	K	30	Serbest meslek
17.	Ambarlık köyü	E	30	Öğretmen
18.	Salarha yeni güzelköy	E	30	Şöför
19.	Salarha beldesi taşköprü	K	31	Büro personeli
20.	Ambarlık köyü	E	32	Öğretmen
21.	Salarha güneşli köyü	E	33	Memur
22.	Ambarlık köyü	K	33	Ev hanımı
23.	Ambarlık köyü	E	33	Memur
24.	Ambarlık köyü	E	34	Memur
25.	Salarha güneşli köyü	K	34	Büro personeli
26.	Ambarlık köyü	E	34	Muhasebe
27.	Salarha melek köyü	E	35	Büro personeli
28.	Salarha müderris köyü	E	35	Memur
29.	Muradiye elmalı köyü	E	35	Memur
30.	Salarha beldesi	E	35	Memur
31.	Küçükçayır köyü	E	35	Makine operatörü
32.	Ambarlık köyü	K	36	Öğretmen
33.	Ambarlık köyü	E	36	Serbest meslek
34.	Ambarlık köyü	K	37	Ev hanımı
35.	Salarha beldesi taşköprü	K	38	Ev hanımı
36.	Salarha kandava köyü	K	38	Ev hanımı
37.	Ambarlık köyü	E	39	Tekniker
38.	Muradiye beldesi	K	39	Zabıta
39.	Ambarlık köyü	K	39	Ev hanımı

40.	Salarha Kokulukaya köyü	K	39	Yönetici asistanı
41.	Salarhataşköprü köyü	E	40	Büro personeli
42.	Salarha Kokulukaya köyü	E	40	Büro personeli
43.	Salarha beldesi	E	40	Serbest meslek
44.	Karayemiş köyü	E	40	Şöför
45.	Salarha kandava köyü	K	42	Ev hanımı
46.	Salarha yeni güzelköy	E	42	Memur
47.	Salarha yeni güzelköy	E	43	Şöför
48.	Yolveren köyü	E	44	Büro personeli
49.	Salarha kasarçılar	K	45	Ev hanımı
50.	Salarha beldesi fosa köyü	E	45	Su işleri
51.	Ambarlık köyü	E	45	Serbest meslek
52.	Ambarlık köyü	K	46	Ev hanımı
53.	Salarha güneşli köyü	E	47	Büro personeli
54.	Ambarlık köyü	E	47	İşçi
55.	Muradiye kömürcüler köyü	E	48	Serbest meslek
56.	Ambarlık köyü	E	48	Güvenlik görevlisi
57.	Ambarlık köyü	E	49	İtfaiyeci
58.	Salarha kandava köyü	E	49	Veznedar
59.	Salarha dörtyol merkez	E	49	Şöför
60.	Salarha Kokulukaya köyü	E	50	İşçi
61.	Ambarlık köyü	E	50	Kaynakçı
62.	Salarha kasarçılar köyü	E	52	İmam
63.	Muradiye kömürcüler köyü	E	52	İşçi
64.	Ambarlık köyü	E	53	Esnaf
65.	Salarha beldesi	K	55	Ev hanımı
66.	Ambarlık köyü	K	55	Ev hanımı
67.	Salarha kokulukaya köyü	K	55	Ev hanımı
68.	Ambarlık köyü yeşildere mahallesi	E	56	Çiftçi
69.	Salarha beldesi	E	58	Çiftçi-emekli
70.	Ambarlık köyü şahin tepesi	K	58	Ev hanımı
71.	Ambarlık köyü	E	60	Emekli
72.	Ambarlık köyü	E	60	Emekli
73.	Ambarlık köyü	K	60	Ev hanımı
74.	Ambarlık köyü	K	60	Ev hanımı
75.	Ambarlık köyü	K	80	Ev hanımı
76.	Ambarlık köyü	K	80	Ev hanımı

Ankete katılan bireylerin isim-soyisimleri etik kuralları çerçevesinde belirtilmemiştir.

Ek-2. Etik Belgesi ,

EK-2

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA ve YAYIN ETİĞİ KURULU

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Yrd. Doç. Dr. Emrah YÜKSEL danışmanlığında yürütülen "*Salarha Vadisi (Rize) Tıbbi ve Aromatik Bitkileri*" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkına sahiptir. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Etnobotanik Bilginin kayıt altına alınması
- Araştırmanın İçeriği: Rize ili Salarha Vadisi'nde bulunan köy ve yaylalardaki tıbbi-aromatik bitkiler başta olmak üzere kullanılabilir bitkiler ve bu bitkilerin etnobotanik (geleneksel bitki kullanımı) bilgileridir
- Araştırmanın Nedeni: Tez çalışması
- Araştırmanın Öngörülen Süresi: 1 yıl
- Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 60 kişi
- Araştırmanın Yapılacağı Yer: Rize ili Salarha Vadisi'nde bulunan köy ve yaylalar

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı, ses ve görüntü kaydı yapılmasını kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)
Adı-Soyadı:.....
İmzası:.....

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:
Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)
Adı-Soyadı:.....
İmzası:.....

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

Araştırmacının
Adı-Soyadı:.....
İmzası:.....

Ek-3. Uygulanan Anket Örneği

TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER ÇALIŞMASI ANKET FORMU	
Kişinin	
Adı:	
Soyadı:	
Mesleği:	
Yer- Yayla ismi:	

ŞİFALI BİTKİLER			
Bitkinin Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Hangi hastalıklarda Kullanılır	Hazırlama ve Kullanma Yöntemi

Ek-4. Anket Çalışması Resimleri

Ek-5. Yöre Halkının Kendi İmal Ettiđi Kurutulmuş Yeşil ay

Ek-6. Alanda Tespit Edilen Bazı Bitkiler

Bögürtlen

Damar otu

At kuyruğu

Kızılçık

İncir

Dut

Mandalina

Asma

Armut

Maydanaz

Karayemiş

Papatya

Nane

ÖZGEÇMİŞ

İsim Soyisim : ÖMER KUBAT

Adres : Yağlıtaş Mahallesi İpek SokakNo:47 MERKEZ/
RİZE

Cep Telefonu : 0536 223 84 77

E-Posta : karizmaomer_53@hotmail.com

Eğitim Durumu : Yüksek Lisans (Öğrenci) **Doğum Tarihi** : 14.08.1989

Medeni Durum : EVLİ **Doğum Yeri** : RİZE

Toplam Tecrübe : 3 yıl **Ehliyet** : E(2012)

Çalışma Durumu : Çalışıyor (Özel) **Ask. Durumu** : YAPTIM

Uyruk : Türkiye Cumhuriyeti

Yüksek Lisans **Artvin Çoruh Üniversitesi**
Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği

Üniversite **Artvin Çoruh Üniversitesi** - (Örgün Öğretim)
2,71 / 4
Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği - Türkçe

Lise **Hasan Sağır Lisesi** (Fen Bilimleri)

Yabancı Dil **İngilizce**

Bilgisayar Bilgileri Microsoft Ofis Programları, Netcad

Sertifika Bilgileri Netcad- 2011

İş Deneyimleri OGM- Borçka Orman İşletme Müdürlüğü (Danışman Mühendis) Şen Kardeşler Metal İşleri ve Kaynakçılık (Halen)